

สิทธิและหน้าที่ของภริยาตามกฎหมายอิสลาม

เมื่อก้าวถึงสิทธิและหน้าที่ของภริยาแล้วมักจะกล่าวถึงเสมอเกี่ยวกับปัญหาความคดค่า ความค้อยของสตรีในฐานะโคก็ตาม และความไม่เสมอภาคระหว่างเพศหญิงและเพศชายในด้านต่างๆ เช่น ด้านกฎหมาย เศรษฐกิจ และการเมือง ไม่ว่าจะในระดับครอบครัว สังคม ตลอดจนในระดับประเทศ

เพื่อจะให้เห็นประเด็นดังกล่าวเกิดความกระจ่างมากขึ้น จึงเห็นสมควรที่จะศึกษาถึงสภาพความเป็นจริงของสิทธิและหน้าที่ของภริยาตามกฎหมายสำคัญๆ ในอดีตและตามกฎหมายอิสลามดังต่อไปนี้

1. สิทธิหน้าที่ของภริยาตามกฎหมายสำคัญๆ ในอดีต

1.1 กฎหมายบาบิโลน

บาบิโลนเป็นชื่อเมืองหลวงของประเทศคาลเด (Chaldia) และเป็นศูนย์กลางของอารยธรรมโบราณที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของโลก (ร.แกงกาด, 2526 : 5) ปัจจุบันบาบิโลนอยู่ในเขตเมืองบัสตราประเทศอิรักราว 1902 ปี ก่อนคริสต์ศักราชในรัชสมัยพระเจ้าฮัมมูราบี (King Hammurabi) รัชสมัยแห่งชาวบาบิโลนได้จัดทำประมวลกฎหมายฉบับหนึ่งสลักไว้บนเสาหินในโบสถ์เพื่อให้ประชาชนได้อ่านและนำไปปฏิบัติ (ธนู แก้วโอภาส, 2534 : 63) กฎหมายฉบับนั้นเรียกว่า “ประมวลกฎหมายฮัมมูราบี” (The code of Hammurabi) ซึ่งถือกันว่าเป็นกฎหมายฉบับเก่าแก่ที่สุดของโลกที่มีความสมบูรณ์ที่สุดในยุคนั้น จนถือเป็นแบบอย่างของกฎหมายประเทศต่างๆ ในยุคต่อมา

ลักษณะสำคัญของประมวลกฎหมายฮัมมูราบีที่เกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของภริยาพอสรุปได้ดังนี้ (จุกฤษ มงคลนาวิน, 2514 : 2-4)

1. ฝ่ายชายจะต้องมอบเงินจำนวนหนึ่งซึ่งได้แก่ทรัพย์สิน เครื่องประดับให้แก่ฝ่ายหญิง ส่วนฝ่ายหญิงจะมอบเงินทุน ซึ่งเงินทุนนี้จะตกเป็นทรัพย์สินส่วนตัวของฝ่ายหญิงตลอดชีวิต ถ้า

สตรีนั้นถึงแก่ความตาย เงินทุนนี้จะตกเป็นของบุตรของหญิงผู้นั้น หากไม่มีบุตรเงินทุนจะถูกส่งกลับคืนไปให้ครอบครัวเดิม

2. สามีภริยาเป็นบุคคลเดียวกัน จะต้องรับผิดชอบร่วมกันทั้งในเรื่องหนี้สิน และอื่นๆ เช่น สามีจะต้องรับผิดชอบหนี้สินที่ภริยาก่อขึ้น ไม่ว่าจะเป็หนี้สินที่ก่อขึ้นก่อน หรือหลังการสมรสก็ตาม

3. การหย่ากระทำได้ง่ายมาก โดยฝ่ายสามีจะหย่าเมื่อไรก็ได้ตามความต้องการ แต่จะต้องคืนสินเดิมให้กับภริยา และภริยาคงดูแลบุตร โดยสามีมีหน้าที่เป็นผู้จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดู

4. กรณีภริยาประพฤดิชั่ว นอกจากสามีมีสิทธิจะหย่าได้แล้ว ยังมีสิทธิที่จะปกครองบุตร และไม่ต้องคืนสินเดิมให้ภริยาคด้วย

5. ถ้าสามีโหดร้ายทารุณ ภริยามีสิทธิร้องขอศาลสั่งให้แยกกันอยู่กับสามีได้ และสามีจะต้องคืนเงินทุนให้ด้วย

6. สตรีหย่าที่สามีถึงแก่กรรม มีสิทธิที่จะสมรสใหม่ได้แต่ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน

7. เมื่อฝ่ายภริยาไม่สามารถมีบุตรได้ อาจจะยกสาวใช้นในบ้านให้แก่สามีเพื่อให้มีบุตร และในกรณีนี้สามีจะมีภริยาน้อยไม่ได้ แต่ด้านภริยาไม่จัดการยกสาวใช้ให้ สามีอาจจะหาสตรีอื่นมาเป็นภริยาน้อยได้

จะเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายฉบับนี้ ได้ระบุสิทธิหน้าที่ของภริยาอย่างชัดเจนไว้หลายประการ

1.1 กฎหมายอินเดีย

อินเดียนับเป็นชาติที่มีอารยธรรมรุ่งเรืองในสมัยโบราณ เป็นอู่อารยธรรมตะวันออกมีคัมภีร์หลายเล่มซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายสำคัญของชาวฮินดูและมีอิทธิพลแก่ไพศาลออกไปในประเทศอื่นๆจนครอบคลุมทั่วทวีปเอเชีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอินโดจีนและอินโดนีเซีย เช่นเดียวกับบรรดาประมวลกฎหมายเก่าของมอญและพม่า (ร.แสงภาค,2526:9) จากความสำคัญ ของบรรดาคัมภีร์ของอินเดียนั้น น่าจะศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิหน้าที่ของภริยาคัมภีร์ที่สำคัญๆของอินเดียดังต่อไปนี้

1.2.1 สิทธิหน้าที่ของภริยาตามคัมภีร์พระเวท

คัมภีร์พระเวท (Vedas) เป็นคัมภีร์ทางศาสนาที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์ของชาวฮินดู ซึ่งเป็นคัมภีร์เก่าแก่ที่สุดมีอายุประมาณ 1500 ปีก่อนคริสตกาล (ชวาหะลาล เนห์รู, กรุณา กุศลาสัย แปล, 2515 : 230) นอกจากนี้ใช้ในการสวดสรรเสริญบูชาเทพเจ้าแล้ว คัมภีร์พระเวทยังเป็นหลักฐานชิ้นแรกที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เพราะได้กล่าวถึงเรื่องราวการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอารยัน และพวกมีลักษณะในชุดโบราณเอาไว้ (เดลิน พงศ์อาจารย์, 2523 : 30) ส่วนประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิหน้าที่ของสตรีและภริยาตามคัมภีร์พระเวทนั้นกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้ (คณีย์ ไชยโยธา, 2527 : 52-53)

1. สตรีมีสิทธิเสรีภาพในการเลือกคู่ครอง
2. กำหนดให้ผู้ชายมีภริยาคนเดียว และถือเป็นหลักปฏิบัติในสังคม
3. สตรีหม้ายถ้าไม่มีบุตรให้แต่งงานใหม่ได้
4. สตรีก่อนการสมรสต้องอยู่ในความดูแลของบิดามารดา เมื่อสมรสแล้วต้องอยู่กับครอบครัวของฝ่ายสามี หากสามีเสียชีวิตนางต้องอยู่ในความดูแลของบุตรชาย
5. ภริยามีอำนาจเหนือกว่าบิดามารดาของสามีรวมทั้งพี่น้องของสามีด้วย
6. ภริยามีบทบาทสำคัญในพิธีทางศาสนา ร่วมกับสามี
7. บุตรสาวไม่มีกรรมสิทธิ์ในมรดก ทรัพย์สินของบิดาจะตกแก่บุตรชาย ส่วนบุตรสาวไม่มีโอกาสจะได้รับ นอกจากนี้กรณีไม่มีบุตรชาย หรือเว้นแต่ผู้ตายไม่มีทายาทเพศชาย

1.2.2 สิทธิหน้าที่ของภริยาตามคัมภีร์มธุรธรรมศาสตร์

คัมภีร์มธุรธรรมศาสตร์ หรือ มานวธรรมศาสตร์ เป็นคัมภีร์ที่สอนเกี่ยวกับธรรมะ และเป็นคัมภีร์กฎหมายที่สำคัญอันเป็นที่มาของกฎหมายของชาวฮินดูเนื่องจากในคัมภีร์นี้มีการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคล เชื่อว่าถูกแต่งขึ้นหลังพุทธกาลราวห้าสิบปี (ปรินชา ช้างขวัญอิน , 2541 : 30) ในคัมภีร์มธุรธรรมศาสตร์ได้กล่าวถึงสิทธิหน้าที่ของสตรีและภริยาไว้หลายประการ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. สตรีและภริยาต้องอยู่ในการคุ้มครองของฝ่ายชาย กล่าวคือพวกเธอไม่มีอิสระเป็นของตนเอง โดยต้องพึ่งฝ่ายชายตลอด ดังได้บัญญัติในคัมภีร์ไว้ว่า “เมื่อฮาร์มีลาเป็นผู้คุ้มครองรักษา เมื่อเติบโตใหญ่เป็นหน้าที่ของสามี และเมื่อแก่เฒ่าเป็นหน้าที่ของบุตรชาย” (ตำพรรณ นวามบุญถือ, 2519 : 8 อ้างถึงใน Kewal Motwani, 1958 : 110) และถ้าหากพวกเขาเหล่านั้นเสียชีวิตทั้งหมด นางจะตกอยู่ภายใต้การคุ้มครองของฝ่ายชายจากญาติพี่น้องของสามี ทั้งนี้เพื่อถกกันไม่ให้สตรีมีอิสระเป็นของตัวเองอย่างเด็ดขาด (al-'Aqqād, n.d. : 52) การที่สตรีต้องอยู่ในความคุ้มครองของฝ่ายชายนั้น เพราะนางถูกถือว่าเป็นเหมือนแพศยา

2. สตรีที่แต่งงานแล้ว มีหน้าที่เป็นแม่บ้าน แม่เรือน ดูแลการใช้ช้ายในครัวเรือน รักษาความสะอาด จัดเตรียมอาหาร เลี้ยง ดูแลบุตรและสามี ภริยาที่ทำหน้าที่ดังกล่าวอย่างสมบูรณ์จะได้รับการสรรเสริญจากพระคัมภีร์ว่ามีความเจริญรุ่งเรือง เป็นแบบฉบับของกุลสตรี แต่ถ้าภริยาใดประพฤติคนไม่ดี เช่นดื่ม คบชายไว้ศีลธรรม ไม่อยู่ร่วมกับสามี ขอบอกนอกบ้าน อยู่ด้วยกันกับชายอื่นและบกร้องต่อหน้าที่ ถือว่าเป็นคนเหลวร้ายเป็นที่ตำหนิติเตียนของสังคม

3. หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของภริยา คือการปรนนิบัติสามี ต้องนับถือสามีเป็นเทพเจ้า เป็นทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต ต้องให้ความเคารพอย่างสูงสุด ต้องถือว่าเป็นคู่ของสามีทั้งชาติ นี้และชาติหน้า ไม่ว่าสามีจะชั่วร้ายเพียงใด ต้องเคารพบูชาเสมอ ถือเป็นข้อเสียร้ายไม่ได้ ภริยาต้องอดทนทั้งกายใจ ไม่บ่นหลู่หมิ่นสามี แม้ตายไปแล้วก็จะได้พบกับสามีอีกในสวรรค์ (ตำพรรณ นวามบุญถือ, 2519 : 9 อ้างถึงใน Kewal Motwani, 1958 : 111) โดยถือว่าภริยาเป็นสมบัติของสามี เป็นชีวิตเดียวกับสามีจึงควรแสดงให้เห็นความซื่อสัตย์และความจงรักภักดีต่อสามี โดยการเผาตัวตายตามสามี (วิชนิกร เศรษฐ, 2536 : 88) และมีข้อห้ามไม่ให้สตรีหม้ายที่ยังไม่เป็นสาวเต็มตัวหรือสตรีมีครรภ์ เผาตัวตายตามสามี เพราะจะต้องอยู่ดูแลบุตร (ศาสฏก อินทราวุช, 2523 : 68) ต่อมาในช่วงปี ค.ศ 1556 - 1605 มีการยกเลิกขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างที่เห็นว่าไม่เหมาะสมกับการปฏิรูปสังคมอินเดียให้ดีขึ้น และส่วนหนึ่งของประเพณีที่ถูกยกเลิกคือ การเผาตัวตายตามสามี หรือที่รู้จักกันว่า ประเพณี “ สัตตี ” (Satee) (ภารตี มหาชันซ์, 2527 : 47) ซึ่งเป็นประเพณีที่นักบวชศาสนาฮินดูไม่พอใจด้วย (al-Sibā'ī, 1998 : 15) จากประเพณีดังกล่าวแสดงให้เห็นชัดว่าสิทธิการมีชีวิตของภริยาสิ้นสุดเมื่อชีวิตของผู้เป็นสามีจบลง ด้านางไม่เผาตัวเองตายตามสามี นางก็จะถูกสาปแช่งและเกลียดชังจากญาติพี่น้องของสามี (al-'Aqqād, n.d. : 172)

หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การเป็นมารดา เพราะการเป็นมารดาถือเป็นทางแห่งความเจริญของสตรี ด้วยเหตุนี้ชาวอินเดียถือว่า คนที่ไม่มีบุตรเป็นบาป ยิ่งมีบุตรมากเท่าใด ก็จะมีโอกาสขึ้นสวรรค์มากขึ้นเท่านั้น (ถ้าพรหม น่วมบุญถือ, 2519 : 10 อ้างถึงใน Kewal Motwani, 1958 : 112)

1.2.3 สิทธิหน้าที่ของภริยาตามคัมภีร์อรรถศาสตร์

ในคัมภีร์อรรถศาสตร์ซึ่งรจนาโดยพระมหาเถาฤถยภายหลังคัมภีร์มनुธรรมศาสตร์ราวสองศตวรรษ (สังข์ หัซ โนทัย, 2513:18) มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของสตรีและภริยาหลายประการ เช่น

1. การสมรสจะถือว่าถูกต้องสมบูรณ์ถ้าทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้การยอมรับและพอใจ แต่ในคัมภีร์มनुธรรมศาสตร์ถือว่าการสมรสจะถูกต้องต่อเมื่อบิดามเหินชอบเพียงฝ่ายเดียว
2. ภริยามีสิทธิครอบครองทรัพย์สินและปัจจัยแห่งการดำรงชีพ ในกรณีสามีไม่อยู่ก็มีสิทธิจับจ่ายใช้สอยเลี้ยงดูบุตรได้เต็มที่
3. ภริยามีสิทธิหย่าร้าง หรือขอแยกจากสามีเมื่อสามีประพฤติชั่ว หรือไปค้างถิ่นเป็นเวลานานสมควร เป็นกบฏต่อพระเจ้าแผ่นดิน ทำร้ายภริยาอยู่เสมอ หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ของสามีได้
4. ในกรณีสามีภริยาเกิดความเกลียดชังและทะเลาะแวงแค้นถึงขนาดไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ และมีความปรารถนาจะหย่าขาดจากกันก็มีสิทธิ์กระทำได้ โดยให้ทั้งสองฝ่ายคืนสินเดิมซึ่งกันและกัน (ถ้าพรหม น่วมบุญถือ, 2519 :13 - 14 อ้างจาก Kautila's Arthasasta, 1956 :172-176)

1.3 กฎหมายโรมัน

ในสังคมสมัยก่อน สตรีชาวโรมันมักเก็บตัวอยู่แต่ในบ้านจนกว่าจะแต่งงาน เมื่อแต่งงานแล้วจะมีสิทธิเสรีภาพมากขึ้น สตรีผู้เป็นภริยาและเป็นมารดา ถือเป็นผู้มีเกียรติในครอบครัว การหย่าร้างไม่เคยมีตัวอย่างเด่นจนกระทั่งปี ค.ศ. 231 แต่ในสมัยต่อมา เกียรติของสตรีในครอบครัวลดน้อยลง การหย่าร้างจึงเกิดขึ้นเป็นปกติธรรมดา สามีมีสิทธิหย่าขาดภริยาของ

คนด้วยสาเหตุเพียงเล็กน้อยหรือไม่มีสาเหตุอะไรเลย (เจริญ ไชยชนะ, 2507:373) และเมื่อสามีเสียชีวิต ภริยาไม่มีสิทธิใดๆในทรัพย์สินของสามีและสามีมีสิทธิ์จะห้ามภริยารับมรดกใดๆจากทรัพย์สินของสามีได้ (Marsi, 1997 : 33)

สำหรับกฎหมายที่สำคัญของชาวโรมันและที่รู้จักอย่างกว้างขวางได้แก่ กฎหมายสิบสองโต๊ะ (The Twelve Tables) เป็นกฎหมายที่จัดขึ้นโดยการรวบรวมกฎหมายที่ใช้อยู่ให้รวมเข้าเป็นหมวดหมู่ในรูปของการประมวล ตั้งแต่ 450 ปี ก่อนคริสต์ศักราช ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของกฎหมายโรมันที่แท้จริง (จุกฤษ มงคลนาวิน, 2514 : 6)

ส่วนบทกฎหมายสิบสองโต๊ะที่เกี่ยวข้องกับสตรีและภริยาสรุปได้ดังนี้ (หลวงสุทธิวาทนฤพูลี, 2516 : 32 – 37)

1. สตรีตั้งอยู่ในอำนาจปกครองของผู้ชายคนใดคนหนึ่ง เว้นแต่นางจะเป็นซีหรือผู้ที่รับใช้ศาสนา

2. อำนาจทำพินัยกรรมเป็นของผู้ชายที่เป็นหัวหน้าครอบครัว

3. ภริยาที่ไม่ประสงค์จะอยู่ภายใต้การปกครองของสามีอาจหนีจากบ้านสามวันสามคืนทุกๆปี เมื่อครบกำหนดนางจะหมดอำนาจจากสามี

4. ห้ามมิให้มีการสมรสกันระหว่างบุคคลที่ต่างชั้นวรรณะ

ในยุคหลังกรุงโรมประมาณ 200 ปีมีกฎหมายบัญญัติให้ภริยาอยู่ในความปกครองของสามี และให้อำนาจแก่สามีในการหย่า หรือลงโทษตามความพอใจ นอกจากนี้ยังอาจฆ่า หรือขายเป็นทาสได้ (บุญยงค์ เกศเทศ, 2532 : 2)

สำหรับทรัพย์สินของสตรีจะตกอยู่ในความปกครองของหัวหน้าครอบครัว สมาชิกในครอบครัวไม่มีสิทธิ์เป็นเจ้าของ และหัวหน้าครอบครัวจะเป็นผู้จัดการในการสมรสบุตรทั้งชายและหญิง โดยบุตรไม่มีสิทธิใดๆทั้งสิ้น (al-Sibāī, 1998 : 12-13)

จากบทกฎหมายนี้สรุปได้ว่าสตรีในฐานะเป็นภริยาไม่ได้รับสิทธิเสรีภาพเท่าที่ควร ทั้งในด้านการดำเนินชีวิต ในด้านการครอบครองทรัพย์สิน และการหย่าร้าง

1.4 ในยุคญาฮิลียะฮ์

1.4.1 ความหมายของญาฮิลียะฮ์

คำว่า "ญาฮิลียะฮ์" เป็นคำภาษาอาหรับจากรากศัพท์เดิมที่เป็นนามของผู้กระทำคือ คำว่า "ญาฮิล" แปลว่าไม่รู้ หรือ ขาดความรู้ ซึ่งคำนี้อัลลอฮ์ ทรงคริสต์ไว้ในอัลกุรอานในหลายอายะฮ์ เช่นในซูเราะฮ์อัลอ์หฺซาบอายะฮ์ที่ 33 ว่า

وَلَا تَبْرَحْ نَبْرَجَ الْجَبَلِيَّةِ الْأُولَىٰ (سورة الاحزاب/33)

ความว่า และพวกเธอจงอย่าได้ใช้อวดความงาม (ของพวกเธอ) เช่นการอวดความงาม (ของพวกสตรี) ตามยุคญาฮิลียะฮ์แรก

อิบน์มัจญ์ฮ์ (Ibn Manẓūr, 1993:2:402) กล่าวว่า "อัลญาฮิลียะฮ์" หมายถึง สภาพการณ์ หรือแนวทางการดำเนินชีวิตของคนอาหรับก่อนอิสลาม เช่นการไม่รู้จักพระองค์อัลลอฮ์ การไม่รู้จักศาสนทูตของพระองค์ และการไม่รู้จักบทบัญญัติและกฎเกณฑ์ของศาสนา พร้อมกับความหยิ่งยะโส ใช้อวดในเผ่าตระกูลของตนเอง ฯลฯ

1.4.2 สิทธิหน้าที่ของสตรีและภริยาในยุคญาฮิลียะฮ์

เมื่อก้าวถึงสตรีในฐานะภริยาในยุคญาฮิลียะฮ์ก่อนอิสลามมักกล่าวถึงความตกต่ำของนางเสมอ แต่หากได้ทำการศึกษาก็พบว่าสภาพที่เป็นจริงนั้นมีความแตกต่างตามความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ หรือตระกูลของคนอาหรับในสมัยนั้น ซึ่งในบางเผ่า บางตระกูลสตรีมีสิทธิหลายอย่าง และในบางเผ่า บางตระกูลสตรีแทบไม่มีสิทธิอะไรเลย ซึ่งหากทำการศึกษารื่องของสตรีในวรรณกรรมอาหรับในยุคญาฮิลียะฮ์ก่อนอิสลามจะพบว่า บางคนได้รับสิทธิพอสมควร และความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภริยามีความเจริญสูงกว่า มีหลักฐานแสดงถึงฐานะบางอย่างของผู้หญิง เช่นผู้ชายมักจะมีคามภูมิใจมากเมื่อเขาได้ใช้ฉายานามของมารดาเป็นนามสกุลของพวกเขา (Hasan, 1964 :64)

บางเผ่าใช้นามของมารดาเป็นชื่อเผ่าของพวกเขา จนเป็นที่รู้จักกันด้วยนามดังกล่าว ซึ่งอิบนุฮิชาม (Ibn Hishām, n.d.: 2: 118) ได้รายงาน ว่า คนที่ได้เห็นท่านนบี (ที่อลัดลอสุละลัยฮิวะสลัม) เดินทางมายังนครมะดีนะฮ์ เป็นคนแรกคือชายอิฐหนึ่ง – ซึ่งเขาได้เห็นการรอกอยของบรรดาพวกอัล-ฮันศอรจำนวนหนึ่งที่กำลังรอกอยการเดินทางของท่านนบี (ที่อลัดลอสุละลัยฮิวะสลัม) หลังจากพวกเขาได้ยืนยันว่าท่านนบี (ที่อลัดลอสุละลัยฮิวะสลัม) ได้เดินทางออกจากรวมักกะฮ์แล้ว ชายคนนั้นได้ร้องตะโกนด้วยเสียงดังว่า: โอ้อุกหลานคอบละห์ คำว่าอุกหลานคอบละห์ หมายถึง พวกที่มาจากเผ่าอัล-อาวด์และคอบซัยญ์ เพราะทั้งสองเผ่านี้มาจากแม่เดียวกันคือสตรีที่ชื่อคอบละห์นั่นเอง

นอกจากนี้สตรีบางกลุ่มยังมีบทบาทสูงในสังคม บางคนมีบทบาทในกาแรกที่คล้ายหรือดูคิปัญหาที่ขัดแย้งระหว่างเผ่าต่างๆ ได้ และบางคนมีบทบาทก่อให้เกิดโศกนาฏกรรมระหว่างกันตามความปรารถนาได้ บางครั้งนางมีสิทธิในการร่วมประชุมกับผู้ชายโดยมีการอารักขาด้วยดาบและหอกอย่างเข้มงวด (al-Mubārakī, 1997 : 43-44)

ในบางกลุ่มสตรีมีฐานะตกต่ำมาก พวกนางถูกทอดทิ้งและถูกละเลย สิทธิต่างๆของพวกนางถูกถูกรอนไปหมด นางไม่มีสิทธิแม้แต่จะครอบครองทรัพย์สินและไม่มีสิทธิรับมรดก นางถูกขัดขวางในการที่จะสมรสใหม่หลังจากถูกหย่า หรือเมื่อสามีของนางเสียชีวิต (al-Nadawī, 1978 : 86) ความตกต่ำของนางดังกล่าวสาเหตุมาจากอำนาจการปกครองในครอบครัวรวมอยู่ที่ฝ่ายชายเพียงผู้เดียวเท่านั้น ระบบการแต่งงาน การหย่าร้าง และความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวทั้งหมดอยู่ในอำนาจการปกครองของบุคคลคนเดียว จะพบว่าในระบบนี้มีการใช้อำนาจห้ามสตรีมิให้กระทำใดๆเลยในกิจการของนาง และให้สิทธิแก่ผู้ชายคนใดมีอำนาจเหนือมารดาเมื่อบิดาสิ้นชีวิต (‘Aurjūn, 1985 : 50) ในด้านสังคม คนอาหรับในยุคญาฮิลียะฮ์ไม่แตกต่างจากสังคมอื่นๆในยุคนี้ พวกเขามองสตรีเหมือนกับเครื่องมือเพื่อความสราญ เพื่อสนองความพอใจและความต้องการของอารมณ์ ซึ่งเป็นการมองที่ตกต่ำและไร้มนุษยธรรม (Qutub, 1978: 5: 2857) โลกภาพรวมแล้วเหมือนกับท่ากล่าวอุมรียะฮ์ของท่านอุมร์ อิบนุ อัล-คอดฎอบว่า “ สมัยก่อนอิสลาม ตอนที่พวกเราอยู่ที่นครมักกะฮ์ ในบรรดาพวกเราทั้งหลายไม่มีใครเลยที่จะซุกซน สนทนากับภริยาของเขา นอกจากจะมีภารกิจจำเป็นเท่านั้น เพราะพวกเราถือว่าสตรีไม่มีคุณค่าอะไรเลย”

ในอีกรายงานหนึ่งท่านกล่าวว่า “ สมัยก่อนพวกเราไม่เคยมองใจใส่ต่อสตรีเลย และเราไม่ได้เอาพวกเธอเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการของเรา”

ทั้งนี้เพราะว่าสังคมในยุคนั้นมีความเชื่อว่าผู้ชายต้องเหนือกว่าสตรีเสมอ ซึ่งอุ้มรเคยกล่าวในตอนหนึ่งว่า “พวกเราเชื่อสายกูรชาน์นั้นมีอำนาจเหนือกว่าสตรี” กล่าวคือ เราเป็นผู้ปกครองพวกเธอและพวกเธอไม่ได้ปกครองพวกเรา (al-'Aasqalānī, n.d. :9:281)

สิ่งหนึ่งที่แสดงไว้ให้เห็นถึงการขจัดและการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมต่อภริยาในสังคมยุคญาฮิลียะฮ์คือการจัดขววงไม่ให้สตรีแต่งงานใหม่เมื่อถูกหย่า หรือ สามีเสียชีวิต

การจัดขววงผู้หญิงไม่ให้สมรสใหม่เกิดขึ้นไม่ใช่เฉพาะในยุคญาฮิลียะฮ์เท่านั้น แม้ในช่วงแรกๆของอิสลามก็เกิดขึ้นเหมือนกัน ดังที่อัลบุคอรีย์ และอะฮฺมัดฮุสนันได้รายงานจากมะอฺอุคฺก บิน ซะฮารว่า ท่านมะอฺอุคฺก เคยจัดการสมรสน้องสาวของเขากับผู้ชายคนหนึ่งในสมัยท่านนบี (ที่ถอดถ้อยคำของฮุซัยฟะฮ์ฮิลลิม) เธอได้ใช้ชีวิตอยู่กับชายคนนั้นเป็นระยะเวลาหนึ่ง หลังจากนั้นชายคนนั้นได้หย่าเธอหนึ่งเงาะเล็ก และไม่กลับคืนคิดกับเธอจนพ้นกำหนดฮิดคะฮ์ หลังจากนั้นชายคนดังกล่าวรู้สึกชอบเธออีก และเธอก็ชอบเขา จึงไปขอหมั้นเธออีกครั้ง แต่มะอฺอุคฺกซึ่งเป็นพี่ชายของเธอไม่ยอม พร้อมกับกล่าวว่า โอ้ คนเลว ลูกคนเลว คุณรู้ใหม่ว่า ฉันได้ปฏิบัติต่อคุณ (ด้วยดีตลอด) โดยการจัดการสมรสกับน้องสาวของฉัน แต่คุณได้หย่าเธอ ฉันขอสาบานต่ออัลลอฮฺว่า เธอจะไม่กลับไปสู่คุณอีกอย่างเด็ดขาด ซึ่งเป็นการตบโทษต่อคุณ แต่พระองค์อัลลอฮฺทรงรู้ซึ่งถึงความต้องการของผู้ชายคนนั้นต่อเธอ และความต้องการของเธอต่อสามีของเธอ หลังจากเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น อัลลอฮฺทรงประทานอายะฮ์ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อมะอฺอุคฺกได้ฟังอายะฮ์นั้นเขากล่าวว่า มะอฺอุคฺกได้ฟังคำสั่งของพระเจ้าแล้ว และพร้อมที่จะปฏิบัติตาม หลังจากนั้นเขาได้เรียกผู้ชายคนนั้นมาพบพร้อมกับกล่าวว่า ฉันขอจัดการสมรสให้คุณ และจะไว้เกียรติแก่คุณและเธอ” หลังจากนั้นอัลลอฮฺทรงประทานอายะฮ์ที่กล่าวมาข้างต้น (al-Shaukanī, 1997 :1: 309)

ส่วนสิทธิของหญิงหม้ายมีรายงานจากอิมามอิบนุบาซกล่าวว่า : “ เมื่อพ่อของลูกชายได้ถึงแก่กรรมลูกชายคนนั้นเป็นผู้มีสิทธิเต็มที่ต่อภริยาของพ่อ เขาจะให้อยู่กับเขาก็ได้ หรือจะจ้างนางจนกว่านางจะจ่ายค่าไถ่ตัวด้วยสินสมรส หรือนางจะตายนางจะตาย ซึ่งเขาจะได้รับทรัพย์สินของนางทั้งหมด”

¹¹ รายงานโดยอัลบุคอรีย์อะหฺมัดฮุสนัน 5130 และอิบนุมาจินในพิศวัตอัคเกาะฮ์, 1973 :1: 243

ท่านอะฏอญ์ อิบน์ อุอัยมีเราะบฮาทุกกล่าวว่า : “แท้จริงชาวญะฮิลียะฮ์เมื่อสามีคนใดเสียชีวิต ภริยาของเขาจะถูกขังไว้โดยครอบครัวของสามีโดยทิ้งไว้กับเด็กที่มีอยู่ในครอบครัว”

อัลสุคดี (al-Suddi) กล่าวว่า : “ คนในสมัยญะฮิลียะฮ์ เมื่อพ่อ หรือ พี่น้อง หรือ ลูกของเขาถึงแก่กรรม คนที่มีสิทธิรับมรดกจะเอาตัวของเขาทิ้งให้แก่ภริยาของผู้ตาย เมื่อเขามาก่อนเขามีสิทธิเต็มต่อภริยาเท่านั้น ถ้าภริยามาก่อน นางจะกลับไปสู่ครอบครัวของนาง นางมีสิทธิเต็มในตัวของเธอ” (al-Tābarī, n.d. : 104-107)

สตรีในฐานะภริยาในสมัยญะฮิลียะฮ์ ได้รับการปฏิบัติอย่างอธรรม ผู้ชายที่เป็นสามีได้รับสิทธิของเขาอย่างเต็มที่ แต่สตรีกลับไม่ได้รับสิทธิเหมือนผู้ชาย ทรัพย์สินสมรสของเธอถูกเอาไป และพวกเขาถูกขังขังไว้โดยชายซึ่งเป็นสามีของนางเองมุ่งก่อความเดือดร้อนเพื่อข่มเหงรังแก (al-Nadawī, 1978 : 87) ซึ่งเป็นการกระทำที่ขัดกับแนวที่ควรปฏิบัติ ดังที่อัลลอฮ์ทรงสั่งและห้ามในอัลกุรอาน ชูเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 231 ว่า

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرَخُوهُنَّ
بِمَعْرُوفٍ وَلَا تَمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِيَتَّعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ
نَفْسَهُ (سورة البقرة/ 231)

ความว่า : “และเมื่อพวกเขาเข้าช่วงรคาหฺญิง แล้วพวกนางถึงกำหนดเวลาของพวกนางแล้วก็ขังขังนางไว้โดยชอบธรรม หรือ ไม่ก็จงปล่อยนางไปโดยชอบธรรมและพวกเขาจงอย่าขังพวกนางไว้โดยมุ่งก่อความเดือดร้อน เพื่อพวกเขาจะได้ข่มเหงรังแก และผู้ใดกระทำเช่นนั้นแน่นอนเขาก็ข่มเหงตนเอง”

สำหรับการหย่าร้างนั้น คนอาหรับในสมัยญะฮิลียะฮ์มีขนบธรรมเนียมที่แตกต่างกันในระหว่างหมู่เดียวกัน ซึ่งภริยาบางคนสามารถหย่าสามีได้ และเมื่อต้องการหย่าพวกนางไม่จำเป็นต้องกล่าวด้วยคำหย่าที่ชัดเจน แต่พวกนางจะปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมแบบชีวิตชาวทะเลทราย บางคนอาจเลือกวิธีเพื่อเป็นเครื่องหมายแสดงการหย่าด้วยการถอนประตูเค้นท์ (ที่ทำจากหนังแกะ หรือ อฐ) จากทิศตะวันออกไปอยู่ที่ทิศตะวันตก หรือ จากทิศใต้ไปอยู่ที่ทิศเหนือ (al-Asbahānī, n.d. : 16:102)

1.5 กฎหมายไทย

1.5.1 ฐานะทั่วไปของสตรีสมัยก่อน

ในสังคมไทยสมัยก่อนโดยทั่วไปแล้ว ชายได้รับการยกย่องเหนือกว่าสตรีทั้งในทางปฏิบัติและในทางกฎหมาย โดยเฉพาะก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ชายมีทั้งอำนาจและสถานภาพสูง สตรีมีสถานภาพด้อยกว่าชาย โดยเฉพาะภริยาต้องเชิดชูยกย่องสามีเหนือกว่าตน เสมือนสุภามิตท์ที่กล่าวว่า “ชายเป็นช้างเท้าหน้า หญิงเป็นช้างเท้าหลัง”

ความเหนือกว่าของชายมีในหลายๆด้าน เช่น เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้ตัดสินใจในกิจการของครอบครัว สตรีในฐานะภริยาต้องเชื่อฟัง ปราบนินทา เอาใจใส่ เป็นที่พึ่งทางใจ เป็นคู่คิดเมื่อสามีต้องการ อยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน (สุพิศรา สุภาพ, 2531:73-74)

1.5.2 สิทธิหน้าที่ของภริยาตามกฎหมายมั่งราชศาสตร์

กฎหมายมั่งราชศาสตร์ หรือ วิมัจฉิมังราย เป็นกฎหมายของพระเจ้ามั่งราชกษัตริย์ของลานนา ผู้ทรงสร้างเมืองเชียงใหม่ขึ้น เมื่อ พ.ศ. 1835 ในกฎหมายนี้มีหลายมาตราที่เกี่ยวกับภริยา แต่ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงสิทธิของภริยาในเรื่องการหย่าร้าง การแบ่งสินสมรสและสินบริคณห์และการแบ่งทรัพย์สินมรดก เช่น

ในการหย่าร้าง กฎหมายนี้ให้สิทธิอย่างยุติธรรมทั้งสามีและภริยาที่มีความประสงค์จะหย่าขาดจากกัน ดังมีข้อความกล่าวว่า “เมื่อเขาทั้งสองอยู่ด้วยกันไม่ได้ ทั้งคู่ไม่มีความผิด แต่จะหย่ากัน ให้คืนเงินค่าขันให้แก่ผู้ชาย”

ซึ่งการแบ่งสินสมรสในกรณีสามีภริยาจะหย่าขาดจากกัน กฎหมายได้บัญญัติให้เท่าๆกันดังที่มีข้อความกล่าวไว้ว่า “...พ่อแม่เป็นเพื่อนกันให้ถูกแต่งงานกัน ทั้งสองฝ่ายมีข้าวของเงินทอง ข้าคนเท่าๆกัน ทั้งสองคนอยากอยู่บ้านไหนก็อยู่บ้านนั้น ต่อมาอยู่ด้วยกันไม่ได้ ต้องหย่าขาดกัน ของผู้ชายแบ่งคืนให้ผู้ชาย ของผู้หญิงแบ่งคืนให้ผู้หญิง สมบัติที่หาได้ด้วยกันให้

แบ่งครึ่ง มีลูกหญิงให้ภริยา มีลูกชายให้สามีไป” แต่ในบางกรณีภริยาจะได้รับส่วนแบ่งมากกว่าสามีอีก เช่น

ในมาตรา 1 ได้บัญญัติไว้ว่า “ชายไปอยู่กับภหญิง ไม่มีขันหมาก แต่นำเงินไปเป็นทุน” หรือหากทุนของหญิงไม่มี ทุนของชายก็ไม่มี หรือทุนของหญิงมาก ของชายก็มาก เมื่อเขาจะหย่ากัน ให้หญิงและชายชักเอาต้นทุนส่วนของตนออกก่อน ส่วนที่เหลือให้แบ่งเป็น 3 ส่วน ให้ชายส่วนเดียว หญิงสองส่วน ถ้าหญิงไม่ช่วยทำมาหากินให้แบ่งคนละครึ่ง ถ้าชายไม่ทำมาหากินให้แบ่งสมบัติเป็นสี่ส่วน ให้หญิง 3 ส่วน ชายส่วนเดียว”

หากชายไปอยู่กับหญิงด้วยมือเปล่า ไม่มีทุน ฝ่ายหญิงมีทุน ต่างช่วยกันทำมาหากิน เมื่อหย่ากัน ให้หญิงชักทุนออกเสียก่อน ที่เหลือแบ่งเป็น 4 ส่วน ให้หญิง 3 ส่วน ชาย ส่วนเดียว หากชายไม่ทำมาหากินกันมีแต่มีและมิแต่กัน อย่าให้ชายได้สิ่งใดเลย หากหญิงไม่ช่วยทำมาหากินให้แบ่งสมบัติเป็น 3 ส่วน ให้หญิง 2 ส่วน ชายส่วนเดียวเพราะว่าบ้านเป็นของหญิง ชายมาอาศัยอยู่แล”

เช่นเดียวกันในการแบ่งสินบวกรหัสภิรมย์สิทธิได้รับส่วนแบ่งมากกว่าสามีและได้รับสิทธิ์ในการคุ้มครองบุตรอีกด้วย ซึ่งมีข้อความกล่าวไว้

“ของที่เขาได้ด้วยกันหลังแต่งงานให้แบ่งเป็น 3 ส่วน ให้หญิง 2 ส่วน ชายส่วนหนึ่ง สมิลูกชาย หรือ หญิง ให้ไว้แก่ภริยา”

ในกรณีสามีเสียชีวิต ภริยามีสิทธิได้รับมรดกทั้งหมด โดยมีบทบัญญัติไว้ว่า “ชายตายก่อน ที่น้องฝ่ายชายจะมาชิงเอาข้าวของที่ได้ด้วยกัน หรือ เงินค่าขันหมาก อย่าให้ไปเพราะชายนั้นออกจากครอบครัวบิดามารดาแล้ว เมื่อเขาตาย ยังเรือนภริยาโดยไม่ได้สิ่งเสียไว้ สามีตายของก็ตกเป็นของภริยา ถ้าหากคู่ตายตั้งเสียไว้ให้แก่ญาติเขา แต่ด้านเขาตายที่เรือนภริยาที่ไม่เป็นตามที่เขาสั่ง”

ส่วนหน้าที่ของภริยาต่อสามีกฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนนอกจากมีในบางข้อความเท่านั้น เช่น “... และที่หญิงจ่ายค่าเครื่องนุ่งห่มให้สามีก็ดี...” ซึ่งจากข้อความนี้เข้าใจว่าภริยามีหน้าที่ใช้จ่ายสิ่งจำเป็นให้สามีของนาง

และอีกอย่างหนึ่งภริยามีหน้าที่ทำมาหากินช่วยผู้เป็นสามีตามที่เข้าใจจากข้อความที่กล่าวไว้ “...ถ้าหญิงไม่ช่วยทำมาหากิน อย่างแบ่งสมบัติให้” (ประเสริฐ ณ นคร, 2521 : 14-20)

¹² หมายถึง ภริยามีหน้าที่ขายหญิงนำมาในการสมรสเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในบ้านเรือน (หลุยส์ ตูปลาคาร์, 2533 : 59, ไพโรจน์ ภิรมย์ศิริ แปล)

1.5.3 สิทธิ หน้าทีของภริยาตามกฎหมายสมัยพระรามาธิบดีที่ 1

สิทธิหน้าที่ของภริยาในสมัยกรุงสุโขทัยไม่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายอย่างชัดเจน แต่มีปรากฏในตำนานโบราณอยู่ประโศกหนึ่งว่า “เมื่อเสร็จหน้ามา ผู้หญิงทอผ้า ผู้ชายตีเหล็ก” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในสมัยนั้นได้มีการแบ่งงานระหว่างสตรีกับชายว่า ผู้ชายมีรูปร่างแข็งแรงกว่าก็ต้องทำงานหนัก ส่วนสตรีอ่อนแกว่าต้องให้ทำงานเบา เช่นเป็นแม่บ้าน แม่เรือน ทอผ้า ปั่นผ้า หรืองานในนาก็มักจะแบ่งหน้าที่กันว่า ให้ผู้ชายไถ กวาดหญิงให้ทำหน้าที่หว่านผ้า (สำนึกพระรามาธิบดี, 2519:27) จนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา คือสมัยรัชกาลพระรามาธิบดีที่ 1 พระเจ้าอู่ทองทรงได้ตรากฎหมายประเภทต่างๆหลายฉบับรวมถึงกฎหมายที่กล่าวถึงสิทธิและ หน้าที่ของภริยาคือ กฎหมายลักษณะศัวมียที่ตราขึ้นในปี พ.ศ 1904 มีชื่อเรียกว่า “ พระไอยการลักษณะศัวมีย ” ซึ่งบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับภริยามีดังนี้

1. แบ่งประเภทของภริยาไว้ 3 ประเภท คือ

1.1 ภริยากลางเมือง หมายถึง “สตรีอันบิดามารดาคุมมือให้เป็นภริยา หรือที่เรียกว่าภริยาหลวงนั่นเอง การเป็นภริยาหลวงขึ้นอยู่กับสามี คือ ถ้าสามียกย่องให้เป็นภริยาชั้นใด สตรีนั้นก็เป็ภริยาชั้นนั้น ซึ่งมีข้อความในบทที่ 32 ความลักษณะศัวมียกล่าวว่า “ ผู้รับศึกได้หญิงชอลมาเลี้ยงเป็นภรรยาหลวง อนุภรรยา ทาษภรรยาที่ตี ชายใดมาทำผู้ด้วยนั้นมีโทษให้ไหมโดยพระราชกฤษฎีกา”

1.2 ภริยากลางนอก หมายถึง อนุภริยา หรือ ภริยาน้อย

1.3 ภริยากลางทาสี คือภริยาที่เป็นทาส (ร.แดงกาศ, 2517 : 44 และ 59)

กำหนดให้สามีรับผิดชอบหนี้สินที่ภริยาหลวงก่อผู้มา โดยไม่ได้แจ้งให้สามีทราบมาก่อน ด้วยการให้สามีใช้หนี้ให้ได้แต่เพียงเงินต้นอย่างเดียว

กำหนดส่วนแบ่งมรดกเมื่อสามีเสียชีวิต คือภริยาประเภทต่างๆมีสิทธิในการรับมรดกไม่เท่ากัน โดยภริยาหลวงได้ส่วนแบ่งมากกว่าภริยาน้อย ส่วนภริยาที่เป็นทาสจะไม่ได้รับมรดกเลย แต่ตัวเองจะได้รับการอิสระ (สำนึกพระรามาธิบดี, 2519 : 31) ยังถึงใน ราชนูติเรกฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, ม.ป.ป., : 1: 293)

1.5.4 ภริยาตามกฎหมายไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง

ภริยาในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลางในช่วงระยะเวลา พ.ศ 2112 – ประมาณ พ.ศ 2231 แยกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ภริยาราชณะ คือภริยาระดับขุนนาง ข้าราชการชั้นสูง มีบริวารติดตามมากมาย ใช้พาหนะเรือทั้งดงาม ใช้เสื่อคำ เครื่องนุ่งห่ม เครื่องประดับที่หรูหรา หน้าที่ในครอบครัวของภริยาประเภทนี้ คือหุงหาอาหาร เลี้ยงดูสามี และบุตรธิดา

2. ภริยามีฐานะปานกลาง นอกจากจะมีหน้าที่ในครอบครัวเรื่องหุงหาอาหาร ดูแลที่อยู่อาศัยปรนนิบัติสามีแล้ว ยังต้องปั่นฝ้าย ทอผ้าเพื่อทำเครื่องนุ่งห่มให้สามีอีกด้วย

3. ภริยาที่มีฐานะยากจน นอกจากมีหน้าที่เหมือนภริยาที่มีฐานะปานกลางแล้ว ยังต้องออกไปทำงานรับจ้างนอกบ้านเพื่อช่วยเหลือครอบครัว เช่น ทำไร่ ทำสวน หรือนวดข้าว ฝัดข้าว เป็นต้น (แชร แวงส นิโกลาส์, 2506 : 113 – 114. สันติ ท. โภมถบุตร แปล)

จากการศึกษาจดหมายเหตุลาวแบร์พบว่าฐานะความเป็นอยู่และความแตกต่างระหว่างภริยาหลวงกับภริยาน้อยนั้นเห็นได้ชัดมาก กล่าวคือ ภริยาหลวงได้รับการยกย่องจากสามีให้จัดกิจการในครอบครัว นอกจากนี้ยังให้สิทธิบุตรเรียกบิดาได้ว่า “พ่อ” และภริยาหลวงกับบุตรจะได้รับมรดกเมื่อสามีถึงแก่กรรม สำหรับภริยาน้อยและบุตรนั้นไม่ได้รับการยกย่องเชิดหน้าชูตา นอกจากไม่ได้รับสิทธิใดๆแล้วยังไม่มีเสรีภาพอีกด้วย อาจถูกขายเป็นสินค้าก็ได้ แม้บุตรที่เกิดมาก็กำหนดให้เรียกบิดาว่า “พ่อเข้า” อันหมายถึง พ่อผู้เป็นเจ้านายของตนและอาจขายบุตรได้เช่นกัน ส่วนภริยาหลวงกับบุตรนั้นสามีจะขายไม่ได้ กระทำได้เพียงจับไล่เท่านั้น

สภาพการหย่าร้างในสมัยอยุธยาตอนกลาง พบว่าสภาพเป็นอยู่ของสามีภริยาส่วนมากมีความราบรื่นไม่เคยมีการหย่าร้างกัน เพราะความจงรักภักดีและการปรนนิบัติของภริยาที่มีต่อสามีนั่นเองและส่วนมากสาเหตุการหย่าร้างที่เกิดขึ้นต้นเหตุมาจากสามี

ในขณะที่ขยกันสภาพความเป็นอยู่ของภริยาหลังถูกหย่าที่ถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ภริยามีอิสระภาพจากสามี เธอสามารถแต่งงานใหม่ในวันที่หย่าร้างได้โดยโดยไม่ต้องพะวงถึงบุตรที่เป็นของสามีเดิมหรือสามีใหม่ เพราะฝ่ายสามีใหม่ซื้อด้อยค่าและให้เกียรติผู้ที่จะเป็นภริยาคคน (เมอร์ติเออร์ เคอ ลาตูแบร์, 2510 : 1 : 229 – 235. สันติ ท. โภมถบุตร แปล)

สำหรับสิทธิในการได้รับการคุ้มครองในสมัยอยุธยาตอนกลางสตรีไม่ได้รับเท่าที่ควรหรืออาจไม่มีสิทธิในเรื่องใดๆเลย มีสภาพเป็นเพียงทรัพย์สินอย่างหนึ่งของผู้ชายเท่านั้น ภริยาและลูกอาจถูกตีราคาในการเค็มพันได้เมื่อสามี หรือ บิดาเล่นการพนันจนทรัพย์สินอย่างอื่นหมดสิ้นแล้ว (แชร แวส นิโกลาส์, 2506 : 119 สันติ ท. โกมลบุตร แปล)

ในส่วนของ การแบ่งสินสมรสและมรดก กฎหมายที่พระเจ้าปราสาททองทรงตราไว้มีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

1. การแบ่งมรดกหลังจากสามีผู้ที่มีบรรดาศักดิ์สิ้นชีพลงนั้นให้เอาครึ่งสรรพาวุธ ช้าง ม้า เครื่องพิชชา บ่าไพร และเรือยาวตั้งแต่เข้ควาขึ้นไป ยกให้เป็นของหลวงเสียก่อน เหลือทรัพย์สินเท่าใดให้แบ่งออกเป็นสี่ส่วน คือเข้าพระคลังหลวง ให้แก่บิดามารดา ให้พี่น้อง ลูกหลาน และให้แก่ภริยา (กรณีไม่มีภริยาให้ยกเป็นของหลวง) สำหรับทาสภริยานั้นไม่มีสิทธิ์จะรับส่วนแบ่งเพียงแต่ได้รับอิสรภาพเป็นไทแก่ตัว

2. ถ้าภริยาได้รับพระราชทาน (เมียนาง) มานั้นเสียชีวิตให้เอาสินเดิมและสินสมรสรวมกันแล้วแบ่งเป็นสามส่วน คือยกให้หลวงครึ่งหนึ่งและอีกครึ่งหนึ่งเป็นของหญิงหม้ายนั้น ในกรณีที่อยู่กินไม่ครบสามปีหรือมีสามีถึง 4 คน ก็ไม่มีสิทธิรับมรดก ในกฎหมายพระไอยการลักษณะมรดกซึ่งตราขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองเมื่อ พ.ศ. 2155 บัญญัติไว้ว่าภริยาพระราชทานจะได้รับส่วนแบ่งมากกว่าภริยาประเภทอื่นๆดังที่ปรากฏในข้อความหนึ่งว่า " มาตราหนึ่ง ผู้ที่มีบรรดาศักดิ์ถึงแก่มรณภาพ มีภริยาอันคู่ขอมิมีขันทมาก บิดามารดายกให้อยู่ด้วยกันก็ดี แลมีภริยาอันทรงพระกรุณา พระราชทานให้ ด้วยมีป้าหนึ่งแก่ราชการก็ดี แลมีภริยาอันบุตรของแลพระราชทานก็ดี แลมีน่านภริยาที่ดี แลมีภริยาทั้ง 4 จำพวกนั้นได้อยู่กินกันตั้งแต่สามชวบขึ้นไป แลได้รักษาใช้ปวงศพอใช้ ภริยาอันทรงพระกรุณาพระราชทานนั้นให้ได้ทรัพย์สินส่วน กึ่งภริยาอันคู่ขอมิ มีขันทมากบิดามารดายกให้ภริยาอันบุตรของพระราชทานให้แลนภริยา คือ อนุภริยานั้นให้ได้ทรัพย์สินสองส่วนกึ่ง" (พุทธยศค้ำฟ้าจุฬาโลก, พระบาทสมเด็จพระ. 2505 : 3 : 21-58)

1.5.5 สิทธิหน้าที่ของภริยาคามกฎหมายตราสามดวง

กฎหมายตราสามดวงคือประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 การที่เรียกกฎหมายฉบับนี้ว่ากฎหมายตราสามดวง เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงโปรดเกล้าฯ ให้

ประทับตรา 3 ตรา คือ ตราพระราชสีห์ ตราക്ഷิร และตราบัวแก้ว จึงเรียกกฎหมายทั้งสามเล่มรวมกันว่า “กฎหมายตราสามดวง”(บุญยงค์ เกศเทศ,ม.ป.ป. :151)

ในกฎหมายตราสามดวงมีบทบัญญัติลักษณะห้ามเมียหรือที่เรียกว่าพระโอรสการลักษณะห้ามเมีย ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งที่มีการกล่าวถึงสิทธิหน้าที่ของสตรีและภริยา เช่น

มีบทบัญญัติไว้ห้ามสตรีมีสามีมากกว่าหนึ่งคนโดยมีข้อความตอนหนึ่งว่า “... เป็นสตรีภาพอย่าให้มีชายสัมผัสถูกต้องตัวถึงสอง ...” (ร.แดงการ์ด,2517 : 93)

ส่วนสิทธิในการได้รับการคุ้มครอง กฎหมายได้บัญญัติให้ภริยาได้รับการคุ้มครองมากกว่าภริยาหม้าย ทั้งนี้เพราะสังคมถือว่า ไม่เป็นมงคลต่อชีวิต ถึงแม้ว่าภริยานั้นเป็นหม้ายเพราะสามีเสียชีวิตก็ตาม สังคมก็ยังไม่ประสงค์จะให้แต่งงาน

ในกฎหมายลักษณะห้ามเมียบัญญัติให้สิทธิแก่ภริยาในกรณีชายได้หมั้นสตรีไว้ แล้วต่อมาชายคนนั้นได้เสียชีวิต ให้แบ่งสินสมรสเป็นสองส่วน คือให้ฝ่ายชายส่วนหนึ่งและให้ฝ่ายหญิงอีกส่วนหนึ่ง

ในกรณีสตรีเสียชีวิต สินสมรสจะตกเป็นของบิดามารดาของฝ่ายสตรีทั้งหมด แต่ถ้าสตรีเสียชีวิตแล้วชายเสียชีวิต กฎหมายบัญญัติให้สินสมรสตกเป็นของสตรีทั้งหมด

ในกรณีสามีภริยาหย่ากันและได้แบ่งทรัพย์สินกันเรียบร้อยแล้ว เมื่อจะกลับคืนคิดหากภริยากลับมาอยู่บ้านของบิดามารดา และเขาทั้งสองไม่ยอมให้ลูกสาวคืนดีกับสามีก็ถือว่าสตรีนั้นไม่มีสิทธิ์เป็นภริยาของสามีนั้นอีกต่อไปเพราะสตรีกลับไปอยู่บ้านของบิดามารดาแล้ว

2. สิทธิและหน้าที่ของภริยาคานกฎหมายอิสลาม

2.1 สิทธิของภริยา

2.1.1 สิทธิในการเลือกคู่ครอง

ในกฎหมายอิสลามการเลือกคู่ครองเป็นสิทธิของบุรุษและสตรี และเป็นเรื่องสำคัญอันดับแรกสำหรับผู้ที่จะสร้างชีวิตครอบครัวเพราะการผูกพันระหว่างชายและหญิงเป็นการผูกพันแห่งชีวิต ซึ่งแน่นอนทุกคนอยากได้คู่ครองที่ดีเพื่อมาสร้างชีวิตในครอบครัวต่อไปและสุจริต

ที่อัลลอฮฺทรงประทานคู่ครองที่ดี เท่ากับได้รับความดีทั้งในโลกนี้และโลกหน้า (อัล-ฮิญาษุญฉบับที่ 24 ปีที่ 4 มิถุนายน กรกฎาคม 2544 หน้า 6-7)

ในการเลือกคู่ครองสำหรับสตรีนั้นอิสลามได้แนะนำให้ผู้ปกครองหรือวะลีย์ของสตรีมีความรอบคอบในการเลือกคู่ครองให้บุตรสาวของเขาเนื่องจากผู้ชายมีสิทธิที่จะหย่าภรรยาเปลี่ยนเอาสตรีอื่นมาเป็นภริยามือเลือกคู่ครองไม่ถูกคามประสงค์ ตรงกันข้ามสตรีไม่มีสิทธิที่ให้การสมรสกันตกลงได้เว้นแต่ด้วยความยากลำบาก ดังนั้นในการเลือกคู่ครองฝ่ายสตรีจะต้องมีความรอบคอบและระมัดระวังมากกว่าผู้ชาย ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดความเคียดแค้นและความเสียหายกับนาง (อิศมาแอ ฮาลี, 2540 : 6 และ al-Ṭaiyibī, 1995 : 78)

รายงานจากอิบนุอับบาส (เราะฎิยัลลอฮุอันฮ์) ว่าท่านรَسُولุลลอฮฺ (ที่อลัดลอสุอะลียะวะสัลลัม) กล่าวว่า

"الأيام أحق بنفسها من وليها والبكر تستأنفها في نفسها وإنها صماتها" وفي رواية: "النثيب أحق بنفسها من وليها والبكر يستأنفها ليوها في نفسها وإنها صماتها" وربما قال: "وصمتها إقرارها" (رواه مسلم والترمذي)

ความว่า "สตรีหมีゃมีสิทธิในตัวของตนเองยิ่งกว่าวะลีย์¹³ของนาง และสตรีโตคนั้นให้ขออนุญาตจากนาง และการอนุญาตของนาง คือ การนิ่งเฉยของนาง" ในอีกสายงานหนึ่ง ความว่า "สตรีหมีゃมีสิทธิในตัวของตนเองยิ่งกว่าวะลีย์ของนาง และสตรีโตคนั้นให้ขออนุญาตจากนางโดยบิดาของนาง และการอนุญาตของนาง คือ การนิ่งเฉยของนาง" และบางที่ท่านอาจจะกล่าวได้ว่า "การนิ่งเฉยของนาง คือ การยอมรับของนาง"¹⁴

อันนะวะวีย์ (al-Nawawī, 1996:9:208) กล่าวว่าหะดีษนี้ กล่าวถึงสิทธิร่วมระหว่างสตรีกับวะลีย์ของนาง กล่าวคือ ทั้งสองมีสิทธิในตัวของตนเองในเรื่องการสมรส แต่สิทธิของนางมีน้ำหนักยิ่งกว่าสิทธิวะลีย์ของนางอีก ซึ่งหากวะลีย์ของนางต้องการให้นางสมรสกับชายที่มีระดับเดียวกันกับนาง แต่นางปฏิเสธ วะลีย์ของนางจะบังคับนางไม่ได้ แต่ถ้าหากนางต้องการสมรสกับชายที่มีระดับเดียวกันกับนาง แต่วะลีย์ปฏิเสธ วะลีย์ก็จะถูกบังคับให้จัดการสมรสแก่นาง ถ้าวะลีย์

¹³ คำว่า วะลีย์ มาจากภาษาอาหรับ หมายถึง ผู้ปกครองดูแลสตรี

¹⁴ รายงานโดยมุสลิมหะดีษที่ 142 และอันนะฮายีย์หะดีษที่ 262

ยังไม่ยินยอมนางสามารถสมรสโดยยกฐีเป็นผู้จัดการสมรสให้ ซึ่งแสดงว่าสิทธิของนางมีน้ำหนักกว่า

จะเห็นได้ว่าเป็นการเลือกคู่ครอง อิสลามได้รวมกันระหว่างสองสิทธิ คือ สิทธิของวะลีย์ ในการจัดการสมรสและสิทธิของสตรีในการตกลงหรือปฏิเสธการสมรสเพราะอิสลามห้าม ผู้ปกครองของสตรีใช้อำนาจเผด็จการ โดยไม่ได้รับการยินยอมจากเธอ ซึ่งการกระทำเช่นนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ชอบธรรม เป็นระบบที่ถูกใช้ในสมัยอญาฮิลียะฮ์ (Ridā, 1975:26)

มัซฮับฮัซซาฟีอีฮ์ มีความเห็นว่าการจัดการสมรสสตรีโสดที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะเป็นที่อนุมัติ แต่ที่ดีไม่ควรจะรีบจัดการ สมรสจนกว่าเธอจะบรรลุนิติภาวะเสียก่อนนอกจากมีความจำเป็นและมีคุณประโยชน์ (al-Ramli, 1984 : 6:229) ทั้งนี้เพื่อให้เธออยู่ในภาวะที่วะลีย์สามารถขออนุญาตสมรสจากเธอได้ เพราะว่าเมื่อเธอเป็นภริมาแล้วจะต้องแบกรับภาระหน้าที่ต่างๆที่มีต่อสามี (al-Nawawi, n.d. : 15:58)

สำหรับสตรีหมีฮ์วะลีย์จะสมรสให้นาง ตามกฎหมายอิสลามวะลีย์ต้องขอความยินยอมจากนางก่อนและไม่ใช่เป็นที่อนุมัติสำหรับวะลีย์ที่จะบังคับนางให้สมรส แม้วะลีย์นั้นจะเป็นบิดา หรือ ปู่ก็ตาม ซึ่งทัศนะดังกล่าวนี้เป็นทัศนะของนักวิชาการส่วนใหญ่ นอกจากอัลหะสันที่มีความเห็นว่าเป็นสิทธิของวะลีย์ที่จะจัดการสมรสโดยไม่จำเป็นต้องได้รับการยินยอมจากนาง ซึ่งไม่มีนักวิชาการคนใดมีความเห็นเหมือนกับอัลหะสัน นับว่าเป็นความเห็นที่แปลกและขัดกับความเห็นของนักวิชาการส่วนใหญ่และกับอัสตุนนะฮ์ด้วย (Ibn Qudāmah, 1997 : 6:492)

ในการเลือกคู่ครองท่านนบี (ที่อลลัฮ์ยกสุวะลีย์ซะลัฎกับ) ได้แนะนำให้บรรดาผู้ชายที่ต้องการสมรสให้เลือกสตรีที่มีคุณลักษณะต่างๆพร้อมกับเน้นในด้านคุณธรรมมากกว่าด้านอื่นๆ

1. เป็นคนดี มีศานาและจริยธรรมที่ดีงาม

ดังที่อัลลัฮ์ทรงตรัสไว้ใน ซูเราะฮ์ฮุญุร อายะฮ์ที่ 32 ว่า

وَأَدْبَحُوا إِلَّا بِإِذْنِي مَنِكَرٌ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِيَّائِي
(سورة النور / 32)

ความว่า “และพวกเจ้าจงจัดสมรสผู้ที่ยังไม่มีคู่ครองในหมู่พวกเจ้า และบรรดาคนดีจากบรรดาป่าวชายและป่าวหญิงของพวกเจ้า”

อัลลัฮ์ทรงตรัสในซูเราะฮ์ฮุญุร อายะฮ์ที่ 26 ว่า

وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ (سورة النور/26)

ความว่า "และสตรีดีควรเป็นคู่กับชายดี และชายดีเป็นคู่กับสตรีดี"

กล่าวคือ ทุกๆคนที่เป็นคนดีจากบรรดาผู้ชายและสตรีเหมาะสมกับคนที่ดี ตรงกับคุณลักษณะ
ของเขาเพื่อเข้ากันได้กับเขา (al-Sa'di, 1404 : 5:45)

ท่านรศุดดอลฮฺ (คีอตลัดลฮฺฮุซัยฮฺวะฮฺฮิม) ได้กล่าวในหะดีษรายงานจากอบูฮุรَيْرَةَ
(เราะฎีฮัลลอฮฺอันฮฺ) ว่า

" إذا أتاكم من ترضون دينه وخلقه فزوجوه إلا تفعلوا تكن فتنة في الأرض
وفساد عريض " (رواه ابن ماجه و الترمذي)

ความว่า "เมื่อมีผู้มาสู่ขอยังพวกท่านซึ่งเป็นบุคคลที่พวกท่านมีความพอใจในศาสนาและ
จริยธรรมของเขา และความประพฤติของเขา เขาก็จงจัดการสมรสให้แก่เขาเถิดถ้าหากท่านไม่
กระทำอย่างนั้น จะเกิดความชั่วร้ายและความเสื่อมเสียขึ้นในโลกนี้อย่างกว้างขวาง"¹⁵

2.มีอิหม่ามซึ่งเป็นหลักสำคัญของศาสนา ดังที่ฮัลลอลฮฺทรงตรัสในฮัลลอรฺฮานในฮุรเราะฮฺ
ฮัลตะเกาะเราะฮฺฮุ ฮายะฮฺที่ 221 ว่า

وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ (سورة البقرة/221)

ความว่า "และแท้จริงหาศชายที่มีความศรัทธานั้นดีกว่าผู้ชายที่มีภาคีต่อฮัลลอลฮฺแม้ว่าเขาจะ
เป็นที่ชื่นชอบของพวกเจ้า"

กล่าวคือ ศรัทธาชนชาย ถึงแม้ว่าเขาเป็นหาศจากอะบิตตีเนอิกก็ตาม เขาดีกว่าผู้ชายที่ตั้ง
ภาคีต่อฮัลลอลฮฺ (Ibn Kathir, 1992 :1:227) ทั้งนี้เพราะความศรัทธามีความเกี่ยวพันกับศาสนา ส่วน
สิ่งอื่นๆที่ผู้คนส่วนใหญ่ถือกันเช่น ความร่ำรวย ความสวยงาม มีตระกูลมีความเกี่ยวพันกับ
กาลโลก (ดุนยา) ซึ่งแน่นอนศาสนาดีกว่าโลกเพราะศาสนาเป็นสิ่งที่มิเคยรุดีสำหรับทุกคน

¹⁵ รายงานโดยอบูนาญะฮฺฮิมที่1967 ฮัลลิมฮัลหะดีษที่1085 ราชชะฮฺฮิม (al-Albani, 1983:268)

ดังนั้นเมื่อมีความสมดุลงในศาสนาระหว่างสามีภริยาทำให้ความรักสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและสิ่งที่ไม่ให้ประโยชน์ต่างๆของคุณชายจะสมบูรณ์ตามมาด้วย เช่นการมีสุขภาพดี การเชื่อฟัง การดูแลรักษาทรัพย์สินและดูแลบุตร (al-Rāzī,1990 : 6 :52)

3.มีความเข้มงวดต่ออัลลอฮ์ ดังที่พระองค์ทรงยกย่องผู้ที่ยำเกรงในอัลกุรอานในซูเราะฮ์ อัลหุญรุด อายะฮ์ที่ 13 ว่า

إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقَىٰكُمْ (سورة الحجرات/ 13)

ความว่า “นั้จริงผู้ที่มีเกียรติมากที่สุดหมู่พวกเจ้า ณ อัลลอฮ์นั่นคือ ผู้ที่ยำเกรงที่สุดในหมู่พวกเจ้า”

ท่านหญิงอุอิษะฮ์ (เวาะฎีฮ์อัลลอฮ์ฮัยฮะ) กล่าวว่า

” النكاح رق فلينظر لحدكم أين يضع كريمته ”

“ การสมรสนั้น (ทำให้สตรีเป็นเสมือน) ทาส ดังนั้น(ปกครองดูแลสตรี) คนหนึ่งในหมู่พวกท่านต้องดู(ให้ดี) ว่าเขาจะฝากบุตรสาวของเขากับใคร”

มีคนมาถามอัลหะดีษ บิน ฮาลีว่า

” إن لي بنتا، فمن ترى أن أزوجها له ؟ قال : زوجها من يتقى الله، فإن أحبها أكرمها، وإن أبغضها لم يظلمها ”

ฉันมีบุตรสาวคนหนึ่ง ฉันควรจะสมรสเธอกับใคร? เขาตอบว่าท่านจงสมรสเธอให้กับผู้ที่ยำเกรงอัลลอฮ์ ซึ่ง (เมื่อเป็นสามีภริยาแล้ว) ถ้าซารักนาง เขาจะให้เกียรติแก่นางและถ้าเขาโกรธนางเขาจะไม่ทำสิ่งที่มีขอบแก่นาง (Sābiq,1977 :2:24)

4. มีตระกูลดี หมายถึง บรรพบุรุษที่ดี ต้นตระกูลเป็นคนที่มีเกียรติ ดังที่อัลลอฮ์ทรงรักในอัลกุรอาน ซูเราะฮ์ฮุซอฟิร อายะฮ์ที่ 8-9 กล่าวถึงคำวิงวอนของบรรดามะลาอิกะฮ์แก่บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลายจากปู่ตาชายของพวกเขาตลอดจนลูกหลานของผู้กระทำความดีขออัลลอฮ์ทรงให้พวกเขาได้เข้าสวนสวรรค์ ว่า

رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ
وُذُرِّيَّتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ (سورة غافر/9-8)

ความว่า “ข้าแต่พระเจ้าของเราและขอพระองค์ทรงให้พวกเขาได้เข้าสวรรค์ที่หลากหลายอัน
สถาพรซึ่งพระองค์ได้ทรงสัญญาแก่พวกเขาหรือทั้งผู้กระทำความดีจากบรรพบุรุษของพวกเขา
และคู่ครองของพวกเขา และลูกหลานของพวกเขา แท้จริงพระองค์เท่านั้นเป็นผู้ทรงอำนาจผู้ทรง
ปรีชาญาณและขอพระองค์ทรงคุ้มครองพวกเขาให้พ้นจากความชั่วทั้งหลาย”

5. ไม่มีข้อบกพร่องทางเพศและมีความสามารถทางทรัพย์สิน

เนื่องจากมีคำแนะนำจากท่านรศูดลลฮุส (คืออ็ดลลฮุส อุซัยฮะฮ์) แก่บรรดาเยาวชน
ในหะดีษรายงานจากอิบนุ มัสอูด (เราะฎีอ์ลลฮุส อีฮ์) ว่า

“ يا معشر الشباب من استطاع منكم الباءة فليتزوج فإنه أغض للبصر
وأحصن للفرج ومن لم يستطع فعليه بالصوم فإنه وجاء ” (متفق عليه)

ความว่า “โอ้ ชายหนุ่มทั้งหลาย ผู้ใดในหมู่พวกท่านที่มีความสามารถในเรื่องภาระของ
การสมรส เข้าจงสมรสเถิด เพราะแท้จริงมันเป็นการลดสายตาให้ต่ำลงและเป็นการรักษาวิยะ
เพศไว้ ส่วนผู้ที่ไม่มีความสามารถจงถือศีลอดเพราะมันตัดความต้องการทางเพศลงได้”¹⁶

ท่านรศูดลลฮุส (คืออ็ดลลฮุส อุซัยฮะฮ์) ได้กล่าวแก่ท่านคิมะฮุ บินด์ คอยล์ ว่า

“ أما معاوية فصعلوك لا مال له ... ” (رواه مسلم)

ความว่า “ส่วนมุอาวิยะฮ์นั้น เขาเป็นคนจนมากไม่มีทรัพย์สิน”¹⁷

อัลกูรฎีย์ (al-Qurṭubī, 1988 : 3 : 101) กล่าวว่าไม่อนุวัติให้สมรสสำหรับชายที่ไม่สามารถ
จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ภริยา หรือ ค่าสมรส หรือ สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เป็นสิทธิของภริยาจนกว่าเขา
สามารถจะปฏิบัติหน้าที่ต่อภริยาได้

¹⁶ รายงานโดยอ็ดลลฮุส อีฮ์ หะดีษที่ 4779 และบุคฮารี หะดีษที่ 1400

¹⁷ รายงานโดยบุคฮารี หะดีษที่ 1480

6. เป็นผู้ชายที่มีความอ่อนโยน มีความเมตตาต่อสตรี โดยท่านรูดฤตฮุซ (คีอถลัดลอสฮุซ อะดัยฮิวะฮัลลิม) เคยกล่าวแก่ฟาติมะฮุ บินต์ กอยส์ (เราะฎีกัฮ์ลอสฮุซันฮา) เช่นกัน ว่า

" أما أبو جهم فلا يضع عصاه عن عاتقه " (رواه مسلم)

ความว่า " ส่วนอนุญะฮุมนั้นเขาไม่วางไม้เท้าของเขาออกจากบ่าของเขานเลย " ¹⁸

ส่วนวิธีเลือกคู่ครองนั้น สตรีมีสิทธิ์จะรับ หรือ ปฏิเสธเมื่อมีผู้ชายมาขอสวมรสกับเธอ หรืออีกวิธีหนึ่งที่กฎหมายอิสลามให้สิทธิแก่สตรีเพื่อเลือกผู้ชายที่จะเป็นคู่ครองของนาง คือด้วยการเสนอตัวแก่ผู้ชายที่เธอมีความประสงค์จะสมรสกับเขา ดังปรากฏในอัลกุรอานและฮัสซุนนะฮุ ดังนี้

1. ในอัลกุรอาน

อัลลอสฮุทรวงตริตในซูเราะฮ์อัลอะหฺซาบ อายุฮะฮุที่ 50 ว่า

وَأَمْرًا مُّؤَيَّنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَّكَ

مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ (الأحزاب / 50)

ความว่า " และสตรีผู้ที่ศรัทธาเหมือนนางเสนอตัวของนางแก่ท่านนบี (คีอถลัดลอสฮุซอะดัยฮิวะฮัลลิม) หากท่านนบีปรารถนาจะสมรสกับนางทั้งนี้สำหรับข้าโดยเฉพาะ ไม่ใช่สำหรับผู้ศรัทธา " (กล่าวคือ สำหรับนบี ไม่ใช่จำเป็นต้องมอบค่าสมรสให้แก่ฝ่ายสตรี แต่สำหรับบรรดามุฮิมทั่วไประไปจำเป็นต้องมอบค่าสมรสให้) (Ibn Kathir, 1992: 3: 550)

2. ในฮัสซุนนะฮุ

มีหะดีษรายงานจากอนิส (เราะฎีกัฮ์ลอสฮุซันฮ์) ว่า

" جاءت امرأة إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم تعرض عليه نفسها، قالت : يا رسول الله، أنك بي حاجة ؟ فقالت بنت أمس : ما أقل حياها، وأسواتها وأسواتها. قال : هي خير منك رغبت في النبي صلى الله عليه وسلم فعرضت عليه نفسها " (رواه البخاري)

¹⁸ รายงานโดยบุคหิม หะดีษที่ 480

ความว่า “มีสตรีคนหนึ่งไปหาท่านรศูดตอฮ์ (คือตลัถตอฮ์ฮะดีษะฮ์) ขอเสนอตัวของเธอเพื่อเป็นภริยาของท่าน เธอกล่าวว่า โอ้ รศูดตอฮ์ ท่านต้องการฉันใหม่? บุตรสาวของอนัส กล่าวว่า สตรีคนนั้นมีความอายน้อยมาก น่าเกลียดจึง อนัสตอบว่า นางเป็นคนที่ดีกว่าเธออีก นางชอบนบี (คือตลัถตอฮ์ฮะดีษะฮ์) ดังนั้นนางจึงเสนอตัวของนางเพื่อเป็นภริยาของท่าน”¹⁹

ในหะดีษนี้เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่า การที่สตรีเสนอตัวและแสดงความประสงค์เพื่อขอแต่งงานกับผู้ชายที่ดีมีคุณธรรมสามารถกระทำได้ตามกฎหมายอิสลามและไม่ใช่เป็นสิ่งที่น่าอับอายและเป็นสิ่งที่ประเสริฐสำหรับนางหากไม่ใช่มีจุดประสงค์ในทางโลก มิฉะนั้นจะถือว่าเป็นสิ่งที่น่าเกลียดที่สุด (al-'Asqallānī, n.d. :9:175, al-'Aini,1972 :20:113)

อันนะวะวี (al-Nawawī, n.d. :9:212) กล่าวว่า หะดีษนี้สนับสนุนให้สตรีเสนอตัวมาเพื่อขอสมรสกับผู้ชายที่ดีมีคุณธรรม

เหตุผลคือ เพื่อนางจะได้สมรสกับผู้ชายที่มีคุณธรรมสูงกว่า ซึ่งตามหลักการไม่เป็นที่อับอายแต่อย่างใดสำหรับนาง โดยเฉพาะถ้ามีจุดประสงค์ที่ชอบธรรม เนื่องจากมีความประเสริฐในทางศาสนาของผู้ชายที่นางต้องการจะเลือกเป็นคู่ครอง ถ้านางไม่กระทำอย่างนั้นนางอาจจะตกอยู่ในสิ่งที่ต้องห้ามในกฎหมายอิสลามก็ได้ (al-'Asqallānī, n.d. :11:79)

2.1.2 สิทธิในการได้รับค่าสมรส (อักเศาะดาฏ)

2.1.2.1 ความหมายของอักเศาะดาฏ (الصدق)

อักเศาะดาฏ (الصدق) เป็นคำจากภาษาอาหรับหมายถึง ทรัพย์สินที่สตรีจะได้รับ อันเนื่องจากการสมรส (al-Nawawī, n.d. :18:5) ในบทบัญญัติอิสลามมีชื่อเรียกที่หลากหลายมีทั้งหมดหกชื่อ คือ สามชื่อปรากฏในอัลกุรอาน ได้แก่ อักเศาะดาฏ (الصدق) อัจร (الأجر) อัลฟะริฎะฮ์ (الفريضة) และสองชื่อ ปรากฏในอัลสุนนะฮ์ ได้แก่ อัลมะฮัร (المهر)

¹⁹ รายงานโดยอัลบุคอรีย์หะดีษที่ 5120

และอัลลอะลาอิก (العلائق) ส่วนอีกหนึ่งชื่อที่ปรากฏในคำกล่าวของท่านอุมัร (เราะฎีอึ้ถลอลฮุฮ์) คือ อัลลฮุฎร (الحوضر)

ก๊อลยูบิและอุมิเราะฮุ (Qalyūbi, wa' Amīrah, n.d:3:275) กล่าวว่า นักวิชาการบางท่านได้ให้นิยามที่แตกต่างกันระหว่างอัลเศาะดาฎ (الصدائق) กับอัลมะฮัร (المهر) ว่าอัลเศาะดาฎคือ สิ่งที่เป็นวาญิบเนื่องจากการระนุในสัญญาสมรส ส่วนอัลมะฮัร คือสิ่งที่เป็นวาญิบโดยไม่ไ้เข้ามาจากการระนุในสัญญาสมรส

2.1.2.2 เศาะดาฎเป็นสิทธิของภริยา

หลักฐานที่แสดงว่าเศาะดาฎเป็นสิทธิของภริยา

ก. จากอัลฎุรอาน

1. คำตรีตของอัลลฮุฎรในซูเราะฮ์อุมมัลศะลาต อายะฮ์ที่ 4 คือ

وَأَتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتٍ حَثِيئًا (سورة النساء/4)

ความว่า “พวกเจ้าจงมอบให้แก่บรรดาสตรีซึ่งเศาะดาฎของพวกนางด้วยความเต็มใจ”

นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นว่า อายะฮ์นี้เป็นคำสั่งโดยตรงต่อบรรดาผู้เป็นสามี แต่มีนักวิชาการบางท่านเห็นว่าอายะฮ์นี้เป็นคำสั่งของอัลลฮุฎรต่อบรรดาอะลีฟ²³ ของสตรี เหตุผลก็คือ ในสมัยญาฮิลียะฮ์ก่อนมุฮัมมัดเป็นนบี (คือลัทธิลฮุฎรด้วยฮิวะฮ์กัฎม) บรรดาอะลีฟของสตรีมีอำนาจครอบครองทรัพย์สินสมรสของสตรีที่อยู่ได้ปกครองของพวกเขา เพราะฉะนั้นอัลลฮุฎรจึงสั่งให้พวกเขามอบทรัพย์สินสมรสให้บรรดาพวกนาง (al-Māwardī, 1994 :12 : 3) และอายะฮ์นี้เป็นหลักฐานแสดงว่า การจ่ายค่าสมรสให้แก่ภริยาเป็นบัญญัติบังคับในศาสนาอิสลาม โดยเป็นความเห็นพ้องต้องกันของมวลมุสลิม (al-Qurṭubī, 1988 :5:24)

2. คำตรีตของอัลลฮุฎรในซูเราะฮ์อุมมัลศะลาต อายะฮ์ที่ 43 คือ

²³ อะลีฟ เป็นการทับศัพท์คำ (ولى) ความว่า ผู้ปกครอง

الرِّجَالُ قَوَّموْتٍ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا
 مِنْ أَمْوَالِهِمْ (سورة النساء/ 34)

ความว่า “บรรดาชายนั้น คือผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองดูแลบรรดาสตรี เนื่องด้วยการที่อัลลอฮ์ได้ทรงให้บางคนของพวกเขาเหนือกว่าอีกบางคน และด้วยการที่พวกเขาได้จ่ายไปจากทรัพย์สินของพวกเขา”

อัญญาอะบะรียี (al-Tabaṭī, n.d.: 8:290) กล่าวว่า การที่ผู้ชายมีหน้าที่ปกครองดูแลสตรีเนื่องจากพวกเขาได้มอบค่าสมรส และได้จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ภรรยา

ค่าสมรสนอกจากจะเป็นสิทธิของภรรยาเมื่อสามีแล้ว การจ่ายค่าสมรสเป็นการแสดงความประสงค์อย่างจริงใจของฝ่ายชายที่ต้องการจะอยู่ร่วมกันเป็นสามีภริยากับฝ่ายหญิง (อรุณ บุญชม,ม.ป.ป. : 4:65)

ดังนั้นตามมัซฮับชาฟีอีฮ์ อนุมัติให้ระบุค่าสมรสในสัญญาสมรส เนื่องจากท่านรูดุลลอฮ์ (ที่อดดักกลอฮ์อะลียะฮ์วะฮ์ฮัฎฎิม) ไม่เคยทำสัญญาสมรสโดยไม่ระบุค่าสมรส ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เหมือนกับการสมรสของสตรีที่เสนอตัวของนางให้ท่าน (ที่อดดัก ลอฮ์อะลียะฮ์วะฮ์ฮัฎฎิม) และเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดข้อพิพาทขึ้นระหว่างสามีภริยาในภายหลัง (al-Rabīʿ, 1997 : 8:232)

ถ้าหากไม่ระบุค่าสมรสไว้ในสัญญาสมรสก็ได้ ซึ่งเป็นความเห็นพ้องกันของมวลมุสลิม แต่เป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ (มักรูฮ) (al-Ramli, 1984 : 6:335)

3. ค่าทรัพย์สินของอัลลอฮ์ในซูเราะฮ์อันนิสาฮ์ อายะฮ์ที่ 24 คือ

فَمَا آسَمْتَعْتُمْ بِمِ بَيْنَ فَنَاتَوْهُنَّ أَجُورَهُنَّ فَرِيضَةً (سورة النساء/ 24)

ความว่า “ดังนั้นด้วยสิ่งใดที่พวกเขาได้เสพสุขจากสตรีเหล่านั้น ก็จงให้แก่พวกนางซึ่งเงินตอบแทนแก่พวกนางตามที่กำหนดไว้”

ข. จากอัลฮุญนนะฮ์

มีหะดีษรายงานจากมัยฺมูน จากบิดาของเขา (เราะฎีอ์อัลลอฮ์อัยนุฮฺมา) จากรูดุลลอฮ์ (ที่อดดักกลอฮ์ อะลียะฮ์วะฮ์ฮัฎฎิม) ท่านกล่าวว่า

"أيما رجل تزوج امرأة على ما قل من المهر أو أكثر ليس في نفسه أن
يؤذي إتيها حقها خدعها، فمات لم يؤد إليها حقها لقي الله يوم القيامة وهو
زان" (صحيح الترغيب والترهيب)

ความว่า "ชายใดที่สมรสกับสตรีด้วยค่าสมรสไม่ว่าจะน้อยหรือมาก โดยเจตนาที่ไม่ชอบ
พิธีนั้นให้นางด้วยการหลอกลวงนาง แล้วเขาก็ตายโดยไม่ซดใช้สิทธิของนาง เขาจะเข้า
พบอัลลอฮ์ในวันกิยามะฮ์ในสภาพของผู้ที่ทำความผิดประเวณี"²¹

ค. หลักฐานที่เป็นอิมมาฮ์²²

บรรดานักวิชาการมีความเห็นพ้องต้องกันว่าเศาะดากุหรือ ค่าสมรสเป็นสิทธิของ
ภริยาที่สามีต้องจ่าย (al-Māwardī, 1994:12:6)

2.1.2.3 สิ่งที่จะเป็นเศาะดากุได้

คือทุกสิ่งทุกอย่างที่มีค่าสามารถใช้เป็นเศาะดากุได้ เพราะเศาะดากุเป็นส่วนหนึ่ง
จากสิ่งที่มีค่า ถึงแม้ว่าจากค่าแรงงานที่ใช้ได้ เช่น ผู้หญิงสมรสกับผู้ชายโดยให้เขาเขียนคำให้เธอ
หรือ ให้เขาสร้างบ้านให้เธอ (al-Shāfi'ī, 1983:5:173) แต่ถ้าทำข้อตกลงแต่งงานด้วยสิ่งของที่ไม่มี
ค่าถือว่าการระบุค่าสมรสเป็นโมฆะ และจำเป็นต้องกลับไปหาค่าสมรสใกล้เคียง หรือที่เรียกว่า
มะฮัรมิยิต (al-Sharbi'ī, 1958 : 3:200)

อิศมาแอ ฮาลี ได้สรุปจากความหมายของ "เศาะดากุ" ตามหลักกฎหมายอิสลามมาตรา 129
ว่า สิ่งที่จะนำมาเป็นเศาะดากุได้มีดังนี้

1. ทรัพย์สินทั้งหลาย เช่น บ้านเรือน เรือกสวน ไร่ นา เงิน ทอง เครื่องประดับ ฯลฯ
2. สิทธิและผลประโยชน์จากทรัพย์สินเช่น สิทธิการอาศัยอยู่ในบ้าน สิทธิการเพาะปลูก
ในที่ดินหรือประโยชน์อย่างอื่นที่ได้จากทรัพย์สินและสามารถกำหนดราคาได้ (อิศมาแอ ฮาลี
, 2540 :54)

²¹ อะลิมดีน บิน ฮุกไวบัน เศาะลัฮ์ อัลอะอฺวัล บัรอะฮ์ อัลอะอฺวัล 2 เล่มที่ 408 อะลิมดีน เศาะลัฮ์ อัลอะอฺวัล (al-Albani, 2004 : 262)

²² อิมมาฮ์ หมายถึง ผลการวิเคราะห์วินิจฉัยที่ตรงกันของบรรดาญุคญุคฮ์ในการหาบทบัญญัติของปัญหาทางกฎหมายอิสลาม (อิกนาศฮ์ ฮาลี
, 2535 :70)

2.1.2.4 อัตราของเสาคาถุ

กฎหมายอิสลามไม่ได้กำหนดอัตราของเสาคาถุที่น้อยสุดและที่มากที่สุด ทว่าได้ปล่อยให้ไปเป็นไปตามสภาพของสามีภริยาและความสามารถของสามี เพราะจุดประสงค์ที่ให้กำหนดจ่ายค่าสมรสแก่ภริยาเป็นการเตือนให้สามีภริยาค้นตัวและสำนึกในสิทธิของกันและกัน ส่วนหนึ่งคือด้วยการจ่ายเสาคาถุด้วยปริมาณมาก หรือ น้อย

อย่างไรก็ตามบรรดานักกฎหมายอิสลามมีความเห็นไม่ตรงกันในเรื่องอัตราค่าสุดของเสาคาถุ โดยความเห็นของอัสซาฟีอีย์ไม่กำหนดปริมาณเสาคาถุค่าสุด สุดแต่สามีจะจ่ายสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีค่าถึงแม้แค่ข้าวเต็มมือก็ถือว่าใช้ได้โดยยึดหลักฐานจากหะดีษที่รายงานว่ามีชายคนหนึ่งกล่าวแก่ท่านรศูดุลอซุ (คืออลัดลอสุละกัยฮิวะลัดลัม) ว่า ท่านจงจัดการสมรสฉันกับสตรีที่มอบตัวของขอให้แก่ฉัน ท่านจึงกล่าวว่

"التمس شيئا ولو خاتما من حديد، فالتمس فلم يجد شيئا، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : هل معك من القرآن شيء؟ قال : نعم سورة كذا وسورة كذا. فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : قد زوجتكها بما معك من القرآن"
(رواه البخاري ومسلم)

ความว่า "เจ้าจงหาสิ่งใดเพื่อเป็นค่าสมรสให้เธอ แม้จะเป็นเพียงแหวนที่ทำจากเหล็กก็ตามเขาจึงไปหาแต่ไม่มีอะไรจะให้ ท่านรศูดุลอซุ (คืออลัดลอสุละกัยฮิวะลัดลัม) ถามว่า ท่านจำอัลกุรอานบ้างไหม? เขาตอบว่าจำซูเราะฮุนั้น ซูเราะฮุนี้ ท่านรศูดุลอซุ (คืออลัดลอสุละกัยฮิวะลัดลัม) จึงกล่าวว่ฉันสมรสท่านกับนางด้วยค่าสมรสเป็นอัลกุรอานที่ท่านจำได้"²³

รายงานจากอนิส (เราะฮ์ฎีอัลลอฮุอันฮ์) ว่า

" أن عبدالرحمن بن عوف تزوج امرأة على وزن نواة من ذهب " (البخاري)

ความว่า "อับดุลเราะฮ์มาน บิน เฮาฟิได้สมรสกับสตรีคนหนึ่งด้วยค่าสมรสจากทองหนักเท่าเม็ดอินทผลัม"²⁴

²³ รายงานโดยอัลบุคอรีย์ ๖ หะดีษที่ 5135 และมุสลิมหะดีษที่ 1425

²⁴ รายงานโดยอัลบุคอรีย์ ๖ หะดีษที่ 5148

มีบรรดาเกาะหะบะษะ²⁵ และคาบิฮิน²⁶ หลายคนที่มีความเห็นเหมือนกับความเห็นของอับดุลลาฮ์ อิบนุ อุมัร อิบน์ อับดุลลอฮ์ (เราะฎีอิลลอฮ์ฮุนฮ์) เขากล่าวว่า “จำนวนอรุ่ณแห่งท่ากับสามกำมือเป็นค่าสมรสได้”²⁷ และสะอิด บิน อับดุลลัซซิบ เคยแต่งตั้งบุตรสาวของเขาด้วยค่าสมรสสองคิรฮัม²⁸ (al-Māwardī, 1994:12:12)

ความเห็นที่น่าจะเป็นกลางคือ ฮุนด์ไม่ให้ค่าสมรสน้อยกว่า 10 คิรฮัมและไม่ให้เกิน 500 คิรฮัม ทั้งนี้เพื่อเป็นทางออกจากข้อโต้แย้งของนักวิชาการที่ถือว่าค่าสมรส 10 คิรฮัม เป็นสิ่งจำเป็น ส่วนไม่ให้เกิน 500 คิรฮัมนั้นเพราะเป็นอัตราค่าสมรสสุครี และภริยาของท่านรสูลุลลอฮ์ (คือลัลลลอฮุ อะลัยฮิซซะล๊าม) (al-Faḥḥī, n.d.:7 และอรุณ บุญชม,บ.ป.ป. : 4:67)

ส่วนเกาะคาของ ท่านรสูลุลลอฮ์ (คือลัลลลอฮุอะลัยฮิซซะล๊าม) มีหะดีษหนึ่งรายงานจาก อับดุลอะซซะบะฮ์ (เราะฎีอิลลอฮ์ฮุนฮ์) กล่าวว่าท่านหญิงอาอิชะฮะ (เราะฎีอิลลอฮ์ฮุนฮา) ว่า

” كم كان صدق رسول الله صلى الله عليه وسلم؟ قلت : كان صدقه لأزواجه
ثنتي عشرة أوقية ونشا . قلت : لتري ما للنش ؟ قلت : لا ، قالت : نصف أوقية .
فذلك خمسمائة درهم ” (رواه مسلم وأبو داود والشماني)

ความว่า “ค่าสมรสของท่านรสูลุลลอฮ์ (คือลัลลลอฮุอะลัยฮิซซะล๊าม) นั้นเท่าไร? นางกล่าวตอบว่าค่าสมรสของท่านมีมอบให้แก่บรรดาภริยาของท่านนั้น สิบสองออนซ์และหนึ่งนัซซ นางได้ถามว่าคุณรู้ไหมว่าหนึ่งนัซซคืออะไร? ข้าพเจ้าตอบว่าไม่รู้ นางจึงตอบว่า คือครึ่งออนซ์ และนั่นแหละมันเท่ากับห้าร้อยคิรฮัม”²⁹

อันนะวะวี (al-Nawawī) กล่าวว่า หะดีษนี้เป็นหลักฐานในการสนับสนุนให้ค่าสมรสด้วยอัตราเท่ากับห้าร้อยคิรฮัมสำหรับผู้ที่สามารถปฏิบัติได้ ส่วนค่าสมรสที่ท่านรสูลุลลอฮ์ (คือลัลลลอฮุ อะลัยฮิซซะล๊าม) มอบให้แก่ภริยาของท่านอุม്മุหะบะฮะฮะ ประมาดที่พันคิรฮัม หรือสี่ร้อยดีนาร์ ซึ่งมากกว่าตามที่อาอิชะฮะกล่าวในหะดีษข้างต้นนั้น ก็เพราะว่าอัครีความนี้มาจากการ

²⁵ คือ มุสลิมที่คอยพบเห็นท่านนบี คือลัลลลอฮุ อะลัยฮิซซะล๊าม

²⁶ คือ มุสลิมที่คอยพบเห็นเกาะหะบะษะเราะฎีอิลลอฮ์ฮุนฮ์

²⁷ รายงานโดย อับดุลอะซซะบะฮ์ 7/240

²⁸ รายงานโดยสะอิด บินอับดุลลอฮ์ที่ 620

²⁹ รายงานโดย มุสลิมหะดีษที่ 426, อะบูดาวูดหะดีษที่ 2105 และ อันนะวะวีอัยฮะฮ์ที่ 3349

บริจาค โดยภักดิ์อันนอะญาซีห์แห่งอบิซิเนียจากทรัพย์สินของท่านเพื่อเป็นเกียรติให้แก่ท่านรศู
ตุลลอฮฺ (เพื่อลดตัดทอนสุขะลัยฮะวะฮ์) โดยท่านไม่ได้กำหนดเอง (Ābāsī, 1990 : 6:95)

2.1.3 สิทธิในการได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดู

ค่าอุปการะเลี้ยงดูเป็นสิทธิของภริยาซึ่งสามีต้องรับผิดชอบในการจ่ายให้ภริยาตาม
ความสามารถที่ปฏิบัติได้

นาซิฟ (Nāsīf, 1995:19) กล่าวว่ากฎหมายอิสลามได้กำหนดให้ภริยาได้รับค่าอุปการะเลี้ยง
ดูอย่างต่อเนื่องเหมือนกับการได้รับการประกันซึ่งคมอย่างแน่นอนอนคือ ได้ประกันให้แก่ภริยาและ
บัญญัติให้เป็นหน้าที่ของสามีพร้อมกับรักษาสิทธิในด้านการเงินอย่างครบถ้วน กล่าวคือ ภริยามี
สิทธิต่อทรัพย์สินของตัวเอง โดยฝ่ายสามีไม่มีสิทธิที่จะเกี่ยวข้องเพราะสามีต้องรับผิดชอบจ่าย
ให้แก่ภริยา

หลักฐานที่แสดงว่าค่าอุปการะเลี้ยงดูเป็นสิทธิของภริยา

ก. จากอัลกุรอาน

1. คำตรัสของอัลลลอฮฺในซูเราะฮ์ อัลบะเกาะเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 233 ว่า

وَعَلَى الْوَالِدِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ (سورة البقرة/233)

ความว่า "และเหนือผู้ที่เป็นพ่อของลูก จะต้องจ่ายปัจจัยยังชีพ และเครื่องนุ่งห่มให้แก่
พวกนางโดยชอบธรรม"

ผู้มีสิทธิจะได้รับปัจจัยยังชีพ และเครื่องนุ่งห่มโดยชอบธรรม ที่ถูกกล่าวถึงในอายะฮ์นี้คือ
บรรดาสตรีทั้งที่เป็นแม่ หรือที่เป็นภริยาและที่ถูกหย่าแล้ว (คือหย่าที่สามีมีสิทธิคืนดีกับภริยาได้)
โดยจะได้รับคามฐานะความมั่งมี และยากจนของสามี (al-Jaṣṣās, n.d. :1:442) ตามประเพณีนิยม
ปฏิบัติในท้องถิ่นของภริยาคือ (Ibn Kathīr, 1992 : 1:352)

2. คำตรัสของอัลลลอฮฺในซูเราะฮ์ อันนิสาฮ์ อายะฮ์ที่ 34 ว่า

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا
 مِنْ أَمْوَالِهِمْ (سورة النساء/34)

ความว่า “บรรดาชายนั้น คือผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองเลี้ยงดูบรรดาสตรี เนื่องด้วยการที่อัลลอฮ์ได้ทรงไว้ให้บางคนของพวกเขาเหนือกว่าอีกบางคน และด้วยการที่พวกเขาได้จ่ายไปจากทรัพย์สินของพวกเขา (ในการเลี้ยงดูภริยา)”

นักวิชาการอิสลามมีความเห็นว่า เมื่อสามีหมดความสามารถในการจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ภริยา สามีก็จะไม่อยู่ในฐานะผู้ทำหน้าที่ปกครองดูแลภริยาอีกต่อไปได้ และทางภริยามีสิทธิยกเลิกการสมรสได้เนื่องจากขาดจุดประสงค์การสมรส ซึ่งเรื่องนี้เป็นหลักฐานที่ชัดเจนสำหรับความเห็นของนักวิชาการที่ว่า การยกเลิกการสมรสทำได้ในกรณีสามีไม่สามารถจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดู และเครื่องนุ่งห่มให้แก่ภริยา (al-Qurṭubī,1988 : 5:111) ซึ่งเป็นความเห็นของชาฟีอีห์ โดยได้อ้างหลักฐานจากคำกล่าวของอนุสุรือเราะฮุมิใจความว่า “ แท้จริงท่านรศูดลลอฮ์ (คือลลัดลลอฮ์อะลยฮะสัลลัม) ได้สั่งให้สามีจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูแก่ภริยา” และอนุสุรือเราะฮุได้กล่าวอีกว่า “ภริยาจะกล่าวแก่สามีของตนว่า จงจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ฉันเถิด หรือไม่จงหย่าฉัน” นี่คือการบอกกล่าวให้สามีหย่าภริยาของเขาเมื่อเขาไม่จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดู(al-Shāfi‘ī,1983:5:115)

3. คำตรีตของอัลลอฮ์ในซูเราะฮ์ อัญญาละลาอ์ ฮายะฮ์ที่ 6 ว่า

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ (سورة الطلاق/6)

ความว่า “พวกเจ้าจงให้ที่อยู่อาศัยแก่พวกนางตามที่พวกเจ้าอยู่อาศัย ตามความสามารถของพวกเจ้า”

ความรับผิดชอบของสามีในการจัดที่อยู่อาศัยให้แก่ภริยาต้องเป็นไปตามความสามารถของสามี ถ้าหากสามีไม่มีที่พักจะให้ภริยาอาศัยอยู่วันแต่ด้านนอกของบ้านเท่านั้น สามีก็ต้องให้ภริยาพักอาศัยอยู่ได้ (al-Sayūfī,1983:3:237) การที่สามีต้องจัดที่อยู่อาศัยให้แก่ภริยาเพราะเป็นความจำเป็นคือมีที่พักอาศัยเพื่อป้องกันภัยจากสายตาคมของมนุษย์ การปฏิบัติเรื่องส่วนตัวยังระหว่างสามี

ภริยาเช่น การเสพสุข เป็นต้นและเพื่อปฏิบัติกิจการต่างๆ โดยที่ฟักนั้นต้องเป็นไปตามความสามารถของสามีเหมือนกับ การจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ภริยา (al-Nawawi, n.d.:18:256)

ข. จากอัสสุนนะฮ์

1. หะดีษกล่าวถึงสิทธิของภริยาในการได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดู รายงานจากญาบิร บิน อับดุลลอฮ์ (เราะฎิยัลลอฮุอันฮ) ท่านรศูดุลลอฮ์ (คืออัสลัลลอฮุฮะดีษะฮ์ฮะดีษ) กล่าวว่า

"... ولهن عليكم رزقهن وكسوتهن بالمعروف " (رواه مسلم وأبو داود وابن ماجه)

ความว่า "และภริยาต้องมีสิทธิได้รับปัจจัยยังชีพ และเครื่องนุ่งห่มจากพวกท่านด้วยชอบธรรม"³⁰

2. หะดีษรายงานจากอัมร์ อิบนิลฮัษษิด อัลญะหะมีฮ์ (เราะฎิยัลลอฮุอันฮ) เขาได้ยื่นท่านนบี (คืออัสลัลลอฮุฮะดีษะฮ์ฮะดีษ) กล่าวในตอนหนึ่งในระหว่างทำหัจญ์วิลาฮ์ว่า

"....إلا وحقهن عليكم أن تحسنوا إليهن في كسوتهن وطعامهن " (رواه الترمذي وابن ماجه)

ความว่า "สิ่งทราบไว้เถิดว่า สิทธิของพวกนางที่อยู่เหนือพวกท่านนั้นก็คือ พวกท่านจะต้องให้เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม และอาหารด้วยอย่างดีแก่นาง"³¹

3. และหะดีษรายงานจากมุอาวิยะฮ์ อัลญุฮัยรีย์ (เราะฎิยัลลอฮุอันฮ) ว่า

"... لئن رسول الله ، فقلت : ما تقول في نساءنا. قال : أطعموهن مما تأكلون ، واكسوهن مما تكسونهن .... " (رواه أبو داود)

ความว่า "ฉันได้มาหาท่านรศูดุลลอฮ์ (คืออัสลัลลอฮุฮะดีษะฮ์ฮะดีษ) แล้วจึงถามว่า ท่านจะว่าอะไรในเรื่องภริยาของพวกเรา?" ท่านตอบว่า "พวกท่านจงให้อาหารแก่พวกนางจากอาหารที่พวกท่านใช้รับประทาน และจงให้พวกนางแต่งกายจากเครื่องนุ่งห่มที่พวกท่านแต่งกาย...."³²

³⁰ รายงานโดยมุฮัมมัดฮะดีษที่ 2941 อาบูดาวูดหะดีษที่ 1905 และอิมามญะมาฮ์หะดีษที่ 3074

³¹ รายงานโดย อิบนิญะฮ์หะดีษที่ : 1179 และอิมามญะมาฮ์หะดีษที่ : 1851 หะดีษเศาะหะฮ์ (al-Albani, 1995: 162) 2090

2.1.3.1 ประเภทคำอุปการะเลี้ยงดู

หลักฐานจากอัลกุรอานที่กล่าวถึงคำอุปการะเลี้ยงดูที่ได้กล่าวมา บรรดานัก
อรรถาธิบายอัลกุรอานได้แสดงความเห็นในเรื่องนี้อย่างทั่วไปไม่ได้แบ่งประเภทของคำอุปการะ
เลี้ยงดู ซึ่งผู้วิจัยเห็นสมควรที่จะอธิบายถึงรายละเอียดดังนี้

คำอุปการะเลี้ยงดูที่สามีต้องรับผิดชอบให้แก่ภริยามิ 7 ประเภท คือ อาหาร กับข้าว
เครื่องนุ่งห่ม อุปการะทำความสะอาด อุปการะความสะดวกในบ้าน ที่พักอาศัย และผู้รับใช้
ในบ้าน ในกรณีภริยาเป็นผู้ที่ใช้คนรับใช้ก่อนสมรส (al-Sharbiḥī, 1958 :3:426)

หลักกฎหมายอิสลามได้บัญญัติรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ในมาตรา 63 ว่า ให้สามี
อุปการะเลี้ยงดูภริยาตามบทบัญญัติต่อไปนี้

(1) จ่ายหัตถุขนาหาร เช่น สัก ปลา เนื้อ หรือน้ำมัน โดยปริมาณสมควรแก่ฐานะ
ของสามี พร้อมทั้งโภชนาหาร เช่น ข้าวสาร หรือ แป้ง ซึ่งใช้เป็นอาหารโดยปกติแห่งท้องถิ่น
และจ่ายค่าแรงผลิตอาหาร เช่น ค่าช่างซ่อมข้าว สีข้าว หรือประกอบอาหารด้วย

(2) จัดหาเครื่องอุปโภค เช่น เครื่องฟักข้าว เครื่องนุ่งห่มตามปกติ และที่จำเป็นต้อง
ใช้ตามฤดูกาล เครื่องใช้สำหรับห้องนอน และเครื่องสำอางตามธรรมดา โดยปริมาณสมควรแก่
ฐานะของสามี เฉพาะเครื่องนุ่งห่มให้จัดหา 6 เดือนต่อครั้ง

(3) จัดหาน้ำสำหรับอาบ เมื่อร่วมประเวณีเสร็จ ตลอดจนบุตร หรือหุคหัตถ์โลกิย
เนื่องจากการคลอดบุตร แต่ภริยาต้องการน้ำร้อน หรือน้ำเย็น

(4) จัดหาเครื่องบริโภคสุคนธ์แก่ภริยาต้องการในขณะที่ภริยาคั่งครมภ์ แต่มิเกิน
ความสามารถของสามี

(5) จัดหาหญิง ผู้เยาว์ ทาส หรือญาติที่ภริยาต้องห้ามมิให้สมรสด้วยมาให้รับใช้
ในขณะที่ภริยาป่วย ถ้าภรรยาไม่มีคนรับใช้

(6) จัดหาหญิง ผู้เยาว์ ทาส หรือญาติที่ภริยาต้องห้ามมิให้สมรสด้วยให้เป็นคนรับใช้
ภริยา รวมทั้งค่ากินอยู่ นุ่งห่มของคนรับใช้ด้วย แม้สามีจะเป็นผู้ยากจนก็ตาม ถ้าในขณะที่สมรส
ระหว่างภริยาอยู่กับบิดามารดามีคนรับใช้ หรือ ภริยานำคนรับใช้เดิมมาด้วย

²² รายงานโดยอบูบาฏูรหะดีษที่ 2144 ทรงสืบสายเบ็ญญ์ (al-Abūḥanī, 2006:1:596)

(7) จัดหาคนหาสถานที่

ก. ไม่ปะปนกับบุคคลซึ่งภริยาไม่สมัครอยู่ร่วม

ข. ไม่เป็นที่เปลี่ยวว่างกรงก้อย ในขณะที่สามีไม่อยู่

ค. มีคุณภาพสมควรแก่ฐานะของภริยา แต่มีเกินความสามารถของสามี

ประกอบด้วยห้องนอน ห้องรับแขก และห้องครัว สิทธิเลือกหาที่อยู่ข้อ (7) นี้เป็นสิทธิของสามี

สำหรับอาหารที่บริโภคนั้นต้องเป็นอาหารในท้องถิ่นนั้นๆ เพราะอัลลอฮฺทรงสั่งจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูด้วยมะรฮูฟ คือสิ่งที่รู้จักกัน หรือ สิ่งที่นิยมปฏิบัติในสังคม ส่วนหนึ่งคือการให้อาหารที่คนในท้องถิ่นบริโภค

ส่วนเครื่องนุ่งห่มนั้น สามีต้องเตรียมให้แก่ภริยาด้วยปริมาณที่เพียงพอตามความสูง ค่า หรือ ช้วน มอมของภริยาและตามสภาพอากาศของท้องถิ่นนั้นๆ (al-Husayli, 1940:2:90)

2.1.3.2 ค่ารักษาโรค

จากการที่ได้ค้นคว้าหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับค่าอุปการะเลี้ยงดูจากอัลกุรอานและฮิสฎอนะฮฺไม่พบว่าสามีต้องจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูนอกจากอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และที่พักอาศัย โดยไม่มีโครงการ หรือ หะศิษใด ๆ ที่กล่าวถึงค่ารักษาโรคสำหรับภริยา ดังนั้นนักกฎหมายอิสลามหลายคนมีความเห็นว่าสามีไม่จำเป็นต้องจ่ายค่ารักษาโรคแก่ภริยาของเขา ค่ายา และค่ารักษาสำหรับหมอ โดยให้เหตุผลว่า ค่าใช้จ่ายนี้ไม่เข้าในประเภทค่าอุปการะเลี้ยงดู (al-Nawāwī, d.:9:50) แต่บางคนมีความเห็นว่า การจ่ายค่ารักษาโรคให้แก่ภริยาเป็นที่วาญิบสำหรับสามีเมื่อโรคที่เกิดขึ้นเป็นโรคปกติธรรมดาที่มุนษยส่วนใหญ่ประสบ แต่ในกรณีต้องผ่าตัดที่ต้องใช้ค่าใช้จ่ายมากมาย ในขณะที่สามีเป็นคนจน และภริยาเป็นคนมั่งมี ก็ไม่เป็นที่วาญิบสำหรับสามี (Ubaidī, 1413H:65)

บางคนเห็นว่าเรื่องนี้เป็นอิญญัตติฮาคของบรรดาอูละมาฮ์เท่านั้น โดยไม่มีหลักฐานใด ๆ มายืนยัน ที่ถูกต้องก็คือ ค่ารักษาโรคเป็นบัญญัติบังคับสำหรับสามีต้องจ่ายให้แก่ภริยา เหตุผลคือ ค่ารักษาโรคสำหรับคนป่วยจำเป็นยิ่งกว่าอาหารอีก (al-Qaisī, 2000 : 98)

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับความเห็นนี้เพราะว่ากฎหมายอิสลามได้กำหนดให้สามีเป็นผู้นำ เป็นหัวหน้าครอบครัว และเป็นผู้รับผิดชอบต่อสมาชิกในครอบครัว เป็นไปไม่ได้ที่สามีจะ

อดทนดูความเจ็บป่วยของภริยา โดยไม่รู้ถึงถึงความรับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายในการรักษาภริยาที่
กำลังป่วย ซึ่งความเจ็บป่วยของภริยาอาจมาจากสาเหตุการปฏิบัติหน้าที่ต่อสามีและรับใช้สามี
ด้านต่างๆซึ่งไม่น่าจะไม่ได้รับค่าใช้จ่ายจากผู้เป็นสามี ซึ่งปัจจุบันหน่วยงานของรัฐและเอกชน
หลายหน่วยงานมีการประกันสุขภาพให้แก่คนงาน เมื่อคนงานไม่สบายเขาจะได้รับค่า
รักษาพยาบาลฟรี แม้แต่ในสถาบันการศึกษาก็ยังมีกรดูแลสุขภาพให้แก่บุคลากรและนักเรียน
นักศึกษาด้วย และที่สำคัญที่สุดคือคำสั่งที่อัลลอฮฺทรงบัญชาไว้ให้สามีปฏิบัติต่อภริยาคือคำครุ
ของพระองค์ในซูเราะฮ์นุมีฮ์ อายะฮ์ที่ 19 ว่า

وَعَايُرُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ (سورة النساء/ 19)

ความว่า “และพวกเจ้าจงปฏิบัติต่อพวกนางด้วยดี”

2.1.3.3 การกำหนดฐานะของสามี

กฎหมายอิสลามได้กำหนดฐานะของสามีในการใช้จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูโดยแบ่ง
ออกได้เป็นสามฐานะคือ ฐานะดี หรือมั่งมี ฐานะปานกลาง และฐานะยากจน ซึ่งตามทัศนะของ
เชีค ฆะฎอญ์ฟาตอมีได้กล่าวถึงการรู้จักฐานะต่างๆดังนี้ (al-Faqlah, a.d. : 8)

1. สามีที่มีฐานะดี หรือมั่งมี คือ เมื่อเขาจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูประเภทอาหาร
ให้แก่ภริยาของเขาครั้งกันดั่ง (ประมาณสองอิดร โดยปริมาณ) แล้วจะไม่ทำให้เขาเปลี่ยนเป็นคน
ยากจนเนื่องจากการจ่ายดังกล่าว

2. สามีที่มีฐานะปานกลางคือ เมื่อเขาจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูประเภทอาหารให้แก่
ภริยาของเขาหนึ่งอิดรครั้งแล้ว จะไม่ทำให้เขากลับเป็นคนยากจนเนื่องจากการจ่ายดังกล่าว

3. สามีที่มีฐานะยากจน คือผู้ยากจนตามนิยามของผู้มีสิทธิรับชะกาตได้ เช่น ผู้ที่
ต้องการค่าใช้จ่ายวันละ 10 คิรฮัม แต่เขาหาได้แค่ 7 คิรฮัมเท่านั้น

2.1.3.4 มาตรฐานคำอุปการะเลี้ยงดู

มีหะดีษรายงานจากอาอิชะฮฺ (เราะฎิยัลลอฮุอันฮา) ว่า

” إن هند بنت عتبة قالت يا رسول الله، إن لنا سفيان رجل شحيح، وليس يعطيني ما يكفيني وولدي إلا ما أخذت منه وهو لا يعلم . فقال : خذي ما يكفيك وولدك بالمعروف ” (رواه البخاري)

ความว่า “มีสตรีคนหนึ่งชื่อฮินคน บินต์ อุคบะฮฺ มากกล่าวว่า โอ้ ท่านรซูลุลลอฮฺ แท้จริงอุปศุฟยานเป็นคนตระหนี่ เขาไม่มอบคำอุปการะเลี้ยงดูที่เพียงพอให้แก่ฉันและลูกของฉัน นอกจากสิ่งที่ฉันได้เอาจากเขา โดยเขาไม่รู้ ท่านรซูลุลลอฮฺ (คือลัทธิศอลัฮฺอัยฮฺวะฮ์ฮัลัม) ได้กล่าวว่า จงเอาสิ่งที่เพียงพอสำหรับเธอและลูกของเธอด้วยขอบธรรม” (คือ ประพฤติปฏิบัติในสังคม)³³

หะดีษนี้เป็นหลักฐานแสดงถึงการอนุมัติให้ภริยาอาหารฟัศตินของสามีได้โดยไม่ได้รับอนุญาตจากสามีก่อนในกรณีคำอุปการะเลี้ยงดูของครอบครัวที่สามีให้ไม่เพียงพอ และอนุมัติให้ภริยาเอาคำอุปการะเลี้ยงดูทั้งหมดในกรณีสามีปฏิเสธให้คำอุปการะเลี้ยงดู เนื่องจากคำอุปการะเลี้ยงดูเป็นสิทธิของภริยาที่สามีต้องรับผิดชอบและถูกกำหนดปริมาณอย่างเพียงพอ ซึ่งเป็นความเห็นของนักวิชาการส่วนใหญ่และเป็นความเห็นหนึ่งของอิหม่ามอัสซาอิดี้อัจจากรายงานของอัลญะอ์อัยดี แต่ความเห็นที่มีขั้ว³⁴ จากซาอิดี้อี้เกี่ยวกับปริมาณคำอุปการะเลี้ยงดูคือ ต้องกำหนดด้วยลิตร กล่าวคือ สำหรับสามีที่มีฐานะดีต้องจ่ายทุกๆวันละสองลิตรที่มีฐานะปานกลางจำนวนหนึ่งลิตรครึ่ง และสำหรับสามีที่มีฐานะยากจน จำนวนหนึ่งลิตร

คามัทศนะฮฺของอิศมาแอ ฮาลี (2540 : 63) ไม่เห็นด้วยกับการกำหนดปริมาณที่แน่นอน เหตุผลคือภริยาทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใดจะรับประทานข้าวในปริมาณไม่แตกต่างกัน

อิบน์ฮะญัวร์ (Ibn Hajar) กล่าวว่ากาที่จะกำหนดปริมาณคำอุปการะเลี้ยงดูประเภทอาหารด้วยลิตรนั้นต้องมีหลักฐาน ซึ่งถ้ามีหลักฐานแล้วจะกำหนดด้วยปริมาณที่เพียงพอตามหะดีษที่อ้างแล้วนั้นก็จะใช้ได้เหมือนกันกับปริมาณด้วยลิตร (al-'Asqallāni, n.d.: 9:509)

³³ รายงานโดยอัลญะอ์อัยดีหะดีษที่ 5364

³⁴ หมายถึงผู้คัดค้านทั่วไป

อัลฆะซาลี (al-Ghazālī, n.d. :2:47) ให้ความเห็นว่า การจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูควรกระทำอย่างประหยัด หรืออยู่ในระดับปานกลาง โดยมีควรตระหนี่ และมีควรสุ่ยสุร่าย

ในเรื่องนี้ผู้วิจัยเห็นด้วยกับทัศนะที่ว่าค่าอุปการะเลี้ยงดูต้องกำหนดด้วยปริมาณที่เพียงพอตามสภาพการณ์ดังที่ท่านนบี (คือตลัดลอสฺสุละลัยฮิอะลิลลัม) กล่าวในหะดีษอินคน กริยาของอนุสุหยานที่ได้กล่าวมาก่อนหน้านี้ ซึ่งท่านได้กำหนดให้นางเอาค่าอุปการะเลี้ยงดูที่เป็นสิทธิของนางด้วยปริมาณที่เพียงพอด้วยความชอบธรรม แต่จะต้องพิจารณาฐานะของสามีพร้อมๆกันมาประกอบด้วย ตามที่อัลลอสฺสุหฺรฺวัตในอัลกุรอานในซูเราะฮฺอฏฺฎุอะลาอาฮะฮฺที่ 7 ว่า

لِيُفِيقَ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ وَمَن قَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلَْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يَكُفٌ
لِللَّهِ تَفْسًا إِلَّا مَّا آتَاهَا (الطلاق / 7)

ความว่า ควรให้ผู้มีฐานะร่ำรวยจ่ายตามฐานะของเขา ส่วนผู้ที่การยังชีพของเขาเป็นที่คับแคบแก่เขาก็ให้เขาจ่ายตามที่อัลลอสฺสุหฺรฺวัตประทานมาให้แก่เขา อัลลอสฺสุมิได้ทรงให้เป็นที่ลำบากแก่ชีวิตใด เว้นแต่ตามที่พระองค์ทรงประทานมาแก่ชีวิตนั้น

2.1.3.5 การได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูเป็นรายปี

กริยาไม่จำเป็นที่จะได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูจากสามีเป็นรายวัน หรือรายสัปดาห์ หรือ รายเดือน แต่อาจจะเป็นรายปีก็ได้ เนื่องจากท่านนบี (คือตลัดลอสฺสุละลัยฮิอะลิลลัม) เคยมอบค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่บรรดากริยาของท่านเป็นรายปี ดังปรากฏในหะดีษรายงานจากอุมฺร (เราะฎีอิลลอสฺสุฮันซูม) ว่า

" كان ينفق على أهله نفقة سنه " (رواه البخاري)

ความว่า "ท่านนบี (คือตลัดลอสฺสุละลัยฮิอะลิลลัม) ได้จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ครอบครัวของท่านเป็นรายปี"²⁵

²⁵ รายงาน โดยอัลบูกอริฮ์ระดับที่ 2904

2.1.3.6 เงื่อนไขการได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดู

1. ภริยาต้องมีความพร้อมอย่างสมบูรณ์ในการที่จะมอบตัวของนางต่อสามีโดยไม่ขัดขืนใดๆ เมื่อนางถูกเรียก ไม่ว่าจะนางเคยร่วมหลับนอน หรือยังไม่ร่วมหลับนอนกับสามี สามีต้องรับผิดชอบจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูเช่นกัน กรณีภริยาไม่ยอมมอบตัวของนาง หรือ วัตถุประสงค์ของนางไม่ยอมมอบตัวนางให้แก่สามีของนาง หรือ ทั้งสองคนได้ทำเลขหมยหลังจากได้ประกอบพิธีสมรสแล้ว สามีไม่จำเป็นต้องจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ภริยาของเขาโดยยึดหลักฐานจากพหุเสียงของท่านรัฐตุลาการ (คือถลัดลอลุขุละฮ์วะฮ์ฮ์) ที่ได้สมรสกับท่านหญิงอาอิชะฮ์และท่านได้หลับนอนกับนางหลังจากผ่านไปสองปี ท่านไม่ได้จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูนอกจากหลังหลับนอนกับนาง

ในกรณีภริยาไม่มอบตัวให้แก่สามีด้วยเหตุที่มีความชอบธรรมภริยามีสิทธิได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดู เช่น สามีไม่ยอมมอบค่าสินสมรสที่ต้องจ่ายทันทีให้แก่ภริยาหรือไม่ยอมจัดเตรียมที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมให้แก่ภริยา หรือ เพราะสามีต้องการเดินทางไกล ซึ่งประเด็นสุดท้ายนี้เป็นความเห็นของมัชฮับฮาฟีอีฮ์

2. ภริยามีร่างกายที่สามีสามารถร่วมประเวณีได้ หากภริยามีร่างกายเล็กโดยสามีไม่สามารถร่วมประเวณีกับนางได้ ภริยาไม่มีสิทธิจะเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูได้ เพราะค่าอุปการะเลี้ยงดูเป็นความรับผิดชอบของสามีต่อเมื่อสามีสามารถเสพสุขกับภริยาได้ จึงไม่ต้องจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูหากภริยาขัดขืนสามีในการเสพสุข

3. ต้องมาจากการสมรสที่ถูกตั้งตามบทบัญญัติกฎหมายอิสลาม หากการสมรสไม่ถูกต้อง ภริยาไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดูได้ เพราะการสมรสไม่ถูกต้องจำเป็นต้องยกเลิกและมีอาจถือว่าภริยาต้องกักตัวเพื่อสิทธิของสามี (al-Zubaidi, 1989 :7:789-790)

2.1.3.7 ตามเหตุที่ทำให้หมดสิทธิค่าอุปการะเลี้ยงดู

ถึงแม้ว่าค่าอุปการะเลี้ยงดูเป็นหน้าที่ของสามีที่ต้องจ่ายให้แก่ภริยาแต่บางครั้งภริยาอาจจะไม่มีสิทธิได้รับเนื่องจากนางอยู่ในสภาพดังนี้

1. คือตั้ง หรือขัดขืนสามี ถึงแม้ว่าสามีสามารถนำภริยาที่ขัดขืนกับไปสู่การซื้อฟังก์สามีได้ด้วยการบังคับก็ตาม

ในกรณีภริยาชัดเจนในบางช่วงเวลาที่ตอนกลางวันความเห็นของนักวิชาการที่มีน้ำหนักกว่าถือว่า ภริยาจะไม่ได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูจากสามีเลย

ส่วนลักษณะความเคียดแค้น ของภริยาต่อสามีนั้น ไม่จำเป็นว่านางชัดเจนสิทธิของสามีในตัวของนางทั้งหมด เพียงชัดเจนจากการร่วมประเวณี หรือ ส่วนอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการเสกขุต่างๆ แม้แต่ชัดเจนการจูบเพียงครั้งเดียวถือว่าเคียดแค้นแล้วซึ่งทำให้ภริยาขาดสิทธิที่จะได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดู

2. ภริยายังเป็นเคียดแค้นอยู่ กล่าวคือ เมื่อภริยาเป็นเด็ก สามีเป็นผู้ใหญ่ หรือเด็กก็ตาม สามีไม่จำเป็นต้องจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ภริยา แต่ถ้าภริยาเป็นผู้ใหญ่ สามียังเด็ก สามีต้องจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ภริยา

3. ภริยากำลังอยู่ในการปฏิบัติอิบาดะฮ์ เช่น เมื่อภริยาได้เนียตครองเอียะห์รอหมเพื่อประกอบพิธีหัจญ์ หรือ อุมเราะฮ์ ซึ่งเมื่อสามียินยอมให้ และนางออกเดินทาง ถือว่านางออกเดินทางในความประสงค์ของตัวเอง ถ้าสามีไม่เดินทางพร้อมกับนาง ค่าอุปการะเลี้ยงดูของนางก็จะขาด เช่นเดียวกันถ้านางถือศีลอดสุนัตโดยไม่ได้รับอนุญาตจากสามีก่อน นางจะไม่มีสิทธิได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดู แต่มีบางความเห็น ว่า ต้องได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดู เพราะภริยาอาศัยอยู่ในบ้านของสามี และอยู่ในความรับผิดชอบของสามี (al-Husaini, 1940:2:91)

2.1.4 สิทธิในการบริจาคทานจากทรัพย์สินของสามี

ภริยานอกจากจะได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูจากสามีแล้ว นางยังมีสิทธิในการใช้จ่ายทรัพย์สินของสามีด้วย โดยมีหลักฐานที่เกี่ยวเนื่องกับสิทธินี้ดังนี้

ท่านรูดุลลอฮ์ (ที่อดัลลลอฮ์จะยกย่อง) ได้กล่าวในหะดีษรายงานจากท่านหญิง อุอาชีซะฮ์ (เราะฎีซัลลอฮ์ฮันฮา) ว่า

" إذا انفقت المرأة من بيت زوجها غير مفسدة كان لها اجر ما انفقت ولزوجها ما اكتسب ولخازنه مثل ذلك لا ينقص بعضهم اجر بعض "

(رواه البخاري وأبو داود والترمذي وابن ماجه)

ความว่า "เมื่อภริยาได้ใช้จ่ายทรัพย์สินในบ้านของสามีโดยไม่ได้ทำให้เกิดความเสียหายสำหรับนางก็จะได้ผลบุญในสิ่งที่นางใช้จ่าย และสำหรับสามีจะได้ผลบุญในสิ่งที่เขา

ท่านหะดีษที่ไม่ได้ระบุว่า การบริจาคทานภริยาจำเป็นต้องได้รับอนุญาตจากสามีก่อนนั้น อนุชฮาอ์ดีร์มีชัยกล่าวว่า บรรดานักวิชาการมีความเห็นว่าท่านนบี(คือลัดลอสุอะลัยฮิวะสลัม) ได้กล่าวตามธรรมเนียมปฏิบัติในสังคม อนุญาตสามีนั้น กล่าวคือ พวกเขาจักจะปล่อยให้ภริยาและ ผู้รับใช้บริจาคทานและใช้บางสิ่งบางอย่างที่มีในบ้านของพวกเขาเมื่อมีคนมาขอ หรือ เลี้ยงอาหาร ให้แขกที่มาเยี่ยม ดังนั้นท่านนบี (คือลัดลอสุอะลัยฮิวะสลัม) จึงสนับสนุนและส่งเสริมให้พวกเขาปฏิบัติตามประเพณีดังกล่าว ซึ่งท่านนบี (คือลัดลอสุอะลัยฮิวะสลัม) เคยกล่าวแก่อัสมาอ์ บินติ อับบักรฮ์ศ็อลิฮุตุฎา (al-Baghawi, 1983 : 6:205)

" تصدقي ولا توعي فيوعي الله عليك " (رواه البخاري ومسلم)

ความว่า จงทำทานเกิดและจงอย่าสะสมเก็บไว้ (โคอไม้บริจาค) เพราะ (ถิ่นเช่นนั้น)
" ลัดลอสุอะทรวงสะสมเก็บไว้ไม่ให้แก่เธอ"

มีอีกหะดีษหนึ่งระบุว่าภริยาที่บริจาคทานโดยไม่ได้รับคำสั่งจากสามีและนางได้ผลบุญ ครึ่งหนึ่ง คือหะดีษรายงานจากอนุสุร็อยเราะฮ์ (เราะฎีอ์ลัดลอสุอัยนัฮ์) ว่าท่านนบี(คือลัดลอสุอะลัยฮิวะสลัม) กล่าวว่า

" إذا انفقت المرأة من كسب زوجها من غير أمره فلها نصف أجره " (رواه أبو داود)

ความว่า "เมื่อภริยาได้ใช้จ่ายจากทรัพย์สินของสามีของนางโดยไม่ได้รับคำสั่งจากนาง ก็จะได้รับผลบุญครึ่งหนึ่ง"³⁹

อันนะวะวีฮ์ (al-Nawawi) มีความเห็นเกี่ยวกับหะดีษนี้ว่า การที่ภริยาได้รับผลบุญ ครึ่งหนึ่งทั้งๆที่นางบริจาคทานโดยไม่ได้รับอนุญาตจากสามีของนางนั้น อาจเป็นไปได้นางได้รับ อนุญาตจากสามีมาก่อนที่ไม่เป็นคำสั่งโดยตรง หรือ ข้อคำที่ชัดเจนให้บริจาคทาน เนื่องจากการ อนุญาตจากสามีมี 2 ประเภท คือ

1. อนุญาตด้วยคำกล่าวที่ชัดเจนให้บริจาคทาน

³⁹ รายงานโดยอับดุลอะซีซที่ 238/3 และมุสลิม : 1029

⁴⁰ รายงานโดยอับดุลอะซีซที่ 1687 หะดีษเกาะบีย์ฮะญ์ (al-Albani, 1996:2:359)